

Improved Management of Contaminated Aquifers by Integration of Source Tracking, Monitoring Tools and Decision Strategies

KONČNO POROČILO

A.6.5. A questionnaire of the public awareness of groundwater related problem

Trajanje:

1. januar 2010 do 31. marec 2011

Koordinator:

dr. Aleš Smrekar

Sodelujoči:

dr. Matej Gabrovec

mag. Miha Pavšek

Katarina Polajnar Horvat

dr. Maja Topole

Odgovorna ustanova:

Geografski inštitut Antona Melika, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Projekt financirajo Evropska komisija preko finančnega mehanizma LIFE+, Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije in Mestna občina Ljubljana.

1 UVOD

Sodobno naravnan razvoj zahteva visoko ceno zaradi pretiranega izkoriščanja naravnih virov, ki se povratno kaže predvsem v bistveno poslabšani kakovosti življenjskega okolja. To je lahko celo tako močno prizadeto, da je ogroženo zdravje ljudi, ena od ključnih vrednot sodobnega človeka.

Že od vrtca naprej učimo otroke, da brez vode ni življenja, koliko je je in kako kroži v naših telesih, koliko je moramo dnevno zaužiti in o drugih njenih značilnostih. Premalo pa govorimo o tem, da pitna voda ni na voljo vsem in povsod ter za vedno. Voda je naravni vir, ki nas obdaja, vendar njena vsestranska raba močno vpliva na naravni vodni krog.

Okoljski problemi sodobne civilizacije so po svojem izvoru družbenoantropološki. Človek izstopa ne samo kot njihov vzrok, ampak v končni posledici tudi kot njihova žrtev. Obstajajo lahko mnoge okoljske posledice, ki pa za človeka še niso postale problem. Poznamo dve vrsti sodobnih okoljskih problemov: naravne in antropogene. Tudi izvori so različni: tehnološki, biološki, antropološki, demografski, ekonomski, politični, vrednotni, izobraževalni, informacijski in podobno. Na praktično ravnanje ljudi z naravo vpliva njihova zavest in to, kakšne vrednote vidijo v naravi. Moči tega dejavnika ne bomo mogli nikdar tako lokalizirati in kvantitativno vrednotiti, kot to lahko storimo na primer pri tehnoloških in demografskih dejavnikih. Vpliv okoljske zavesti in njenih vrednot je razpršen, vsepovsod navzoč in se posredno materializira v najrazličnejših človekovih fizičnih aktivnostih v pokrajini (Kirn 2004).

Pri varovanju okolja in tudi njegove pokrajnotvorne sestavine vode je torej ključni člen človek s svojim obnašanjem. Poskušamo si odgovoriti na vprašanja, kaj, zakaj in kakšni so motivi za njegov odnos do okolja:

- zavest je celota idej, spoznanj (Slovar slovenskega ... 1995) človeka, da je voda naravni vir, katerega pomen je kroženje te snovi, ki je količinsko in kakovostno omejena ter določena v prostoru in času;
- zavedanje je imeti v zavesti vedenje o (vodi kot naravnem viru) in ravnati v skladu z njim (Slovar slovenskega... 1995), torej je treba vse v predhodni alineji zapisano tudi upoštevati pri ravnanju z okoljem;
- ozavestiti pa pomeni, da se nekdo česa zave, oziroma povzročiti, da kdo kritično presoja, spoznava svoja in tuja dejanja, mnenja ali čuti odgovornost zanje (Slovar slovenskega ... 1995).

Posameznik ali skupina ljudi si pri odzivih na obremenjeno okolje postavi svoje prioritete, ki pogosto niso posledica strokovnih ugotovitev, ampak so zgolj pokazatelj ozaveščenosti prebivalstva. Okoljska zavest je namreč dinamična in zgodovinska kategorija, ker se dogaja v določenem okolju, zgodovinskem procesu in stanju družbe. Njen nastanek in obseg nista pogojena z dejansko ogroženostjo okolja, temveč z odnosom družbe do okolja oziroma njegovih naravnih sestavin (Cifrić 1989). Lahko pa se ta ekološka zavest istih ljudi tudi v krajšem časovnem obdobju spreminja. Jedrske nesreče, ki so se zgodile v 80. letih 20. stoletja, so povzročile spremembe v ekološki zavesti ljudi. To se kaže na primer tudi v težavnem iskanju lokacije za odlagališče nizko in srednje radioaktivnih odpadkov (Gantar 1993), ali pa nadaljevanje

gradnje jedrske elektrarne v Krškem. Še posebej zanimivo bo spremljati ta proces po katastrofalnem potresu na Japonskem v začetku leta 2011. Ljudje imajo ob razmišljanju o okoljskih problemih in nesrečah zelo kratkotrajen spomin, ki naj bi bil praviloma povezan s štiri- do petletnimi volilnimi cikli. Strankarski programi namreč opozarjajo volivce na večje okoljske probleme.

Boljši dostop do informacij in udeležba ljudi pri okoljskem odločanju povečujeta kakovost in izvajanje odločitev, prispevata k ozaveščanju ljudi o okoljskih vprašanjih, jim dajeta možnost, da izražajo svoje interese, in državnim upravam, da jih ustrezno upoštevata. Predpogoj je, da so ljudje obveščeni o postopkih za udeležbo pri okoljskem odločanju in da imajo do njih tudi prost dostop, za sodelovanje pa potrebujejo tudi znanje in izkušnje. Države želijo zato spodbuditi izobraževanje za boljše razumevanje okolja in sonaravnega razvoja ter splošno ozaveščanje in udeležbo pri odločanju na tem področju (Pličanič 2002).

Dostop skupin ljudi do informacij je temelj za njihovo sodelovanje pri sprejemanju odločitev. Sodelovanje se začne že pri pridobivanju informacij. Razlika je namreč, ali te skupine pasivno čakajo, da bodo državni organi ali gospodarske družbe objavili informacije o stanju okolja, ali pa javnost samostojno zahteva informacije od pristojnih organov. V prvem primeru pogosto obstaja nevarnost, da se informiranje sprevrže v prepričevanje, obveščanje pa v informacijsko kampanjo (Harej 2002).

Prvo javnomnenjsko anketo o okolju je leta 1969 opravil Gallupov inštitut iz Združenih držav Amerike, ko so 1500 ljudi spraševali o njihovem mnenju in razumevanju okoljskih vprašanj. Raziskava je pokazala, da je zanimanje za okoljske probleme večje v urbanem okolju, da sta največja okoljska problema onesnažen zrak in voda; v mestnem okolju so izpostavljali zrak, v podeželskem pa vodo, pri čemer naj bi bila industrija glavni krivec za obremenjevanje vode. Ustrezno rešitev za okoljske probleme so videli anketiranci v tehnoloških izboljšavah, medtem ko sami niso bili pripravljeni spreminjati življenjskih navad (McEvoy 1972). Primerjava rezultatov te ankete z nekaterimi novejšimi, tako v Združenih državah Amerike kot v Evropi, kaže na to, da so Američani v nasprotju z Evropejci pri prepoznavanju okoljskih problemov redkeje iskali vzroke v svojem načinu življenja, rešitve naj bi bile predvsem v rokah drugih (Špes 1994).

V Sloveniji že od leta 1968 izvajajo anketo Slovensko javno mnenje (Toš 2004), ki vsebuje okoljske tematike že od leta 1972, leta 1993 in 2000 pa sta potekali mednarodno primerljivi anketi International Social Survey Programme z naslovom Okolje. Raziskovalci menijo, da je treba začeti preučevati človeka in družbo pri zavesti in da zavest soustvarja stvarnost. Torej so večdesetletni rezultati gradivo za preučevanje razvoja zavesti (Mlinar 1989).

Izsledki iz prvega desetletja raziskav v Sloveniji kažejo na postopno odpiranje družbe in začetek kritičnega razmišljanja o njej. Vendar so že prehod iz sedemdesetih v osemdeseta leta 20. stoletja zaznamovale množične frustracije in pretresenost ljudi zaradi sprememb, ki so nastajale v njihovem življenju. Ljudje so se osvobajali vsakršnih pritiskov, vedno bolj so tonili v apatijo, kar so kazali z vrednotenjem sveta okoli sebe. Samo nekaj let kasneje je prišlo do sunkovitih preobratov v smeri iskanja alternativnih rešitev in vidne so bile spremembe v vrednotenju življenjskega okolja. Ljudje so začeli privzdigovati neobremenjeno življenjsko okolje na raven vrednote. Vse bolj se je uveljavljala zavest o potrebi sonaravnega razvoja družbe, pri čemer novi tehnološki postopki niso bili že sami po sebi vrednote. Od osamosvojitve Slovenije se ljudje še bolj usmerjajo k razpoznavanju narave kot vrednote. Ljudje razumejo demokracijo kot možnost soodločanja ter sodelovanja in soupravljanja družbe in okolja

kot njegove sestavine. Toš (2004) vidi konec 20. stoletja kot obdobje vrednot v prehodu. Začetek 21. stoletja predstavlja družbenorazvojno dinamično obdobje, ko postajajo razpoznavni novi družbeni procesi ter prihaja do ostrega razločevanja med liberalno in konservativno nazorsko usmeritvijo prebivalcev.

Na evropskem zemljevidu uvrščamo Slovenijo visoko med državami racionalno posvetne smeri. Slovenija velja za sodobno, racionalno in posvetno družbo, ki se glede materialistične – postmaterialistične vrednostne usmeritve uvršča nekako na sredino prostora, kamor je uvrščena večina zahodnoevropskih članic Evropske unije (Kirn 2003).

V Sloveniji smo pred nekaj leti opravili sistematično analizo o zavesti ljudi o rabi vode kot naravnega vira (Smrekar 2006) in ponovna bolj usmerjena raziskava na manjšem vzorcu predstavlja ponovitev in nadgraditev prej omenjene. Delovna hipoteza je, da se okoljska zavest v manj kot desetletju ne more bistveno izboljšati, saj gre za dolgoročen proces in da je višja izobrazba ključ do večje informiranosti in ozaveščenosti.

2 METODE DELA

Temeljna oblika dela je bilo anketiranje, ki je metoda empiričnega vpogleda v izbrano populacijo in njen vzorec (Toš 1988). Za dosego zastavljenih ciljev je anketiranje edina možna metoda, saj se tovrstni podatki ne zbirajo na noben drug način. Subjektivna metoda neposrednega anketiranja nam odgovarja na številna vprašanja, kako lokalno prebivalstvo dojema okolje, v katerem živi, kako ga degradira in zaznava njegovo degradacijo, kako sprejema spremembe ter kako se je pripravljeno odzivati nanje in aktivno pripomoči k izboljšanju stanja okolja. Tako prebivalstvo dojemamo kot povzročitelja in sprejemnika sprememb v okolju ter aktivnega oziroma pasivnega preoblikovalca pokrajine. Glede na to, da anketiranci prihajajo iz različnih okolij, želimo ugotavljati različnosti in podobnosti med posameznimi skupinami, predvsem pa ugotavljati vzroke za večjo oziroma manjšo okoljsko ozaveščenost.

Dosedanje izkušnje (Smrekar, Kladnik 2002; Smrekar, Kladnik 2004; Smrekar s sodelavci 2005, Smrekar 2006) so nas prepričale, da je za uspešno izvedeno anketo potrebna zelo temeljita priprava na delo. Temeljne zahteve anketiranja so individualen pristop, reprezentativnost vzorca, univerzalnost znotraj določenega območja in sočasnost.

Anketa temelji na obsežnem terenskem delu. Prebivalstvo, vključeno v raziskavo, prihaja iz Ljubljane. Vzorec zajema 408 oseb. Preučevano območje smo razdelili na štiri območja, pri čimer smo opravili

- 102 ankete v individualnih hišah znotraj ožjega vodovarstvenega območja;
- 102 ankete v večstanovanjskih hišah ali blokih znotraj širšega vodovarstvenega območja;
- 102 ankete v individualnih hišah zunaj vodovarstvenih območij in
- 102 ankete v večstanovanjskih hišah in blokih prav tako zunaj vodovarstvenih območij.

Torej je bila polovica vseh anket opravljena med „aktivnimi“ obremenjevalci podzemne vode (četrtna znotraj in četrtna zunaj vodovarstvenega območja), polovica pa med „pasivnimi“ obremenjevalci

podzemne vode (četrtnina znotraj in četrtnina zunaj vodovarstvenega območja). Pod pojmom „aktivni“ smo želeli zajeti prebivalce, ki živijo v individualnih hišah in imajo ohišnice ter so posledično s svojim ravnanjem na vrtovih bolj povezani z okoljem oziroma podzemno vodo. Pod pojmom „pasivni“ smo želeli zajeti prebivalce, ki živijo v večstanovanjskih hišah ali blokkih ter so posledično manj povezani z okoljem oziroma podzemno vodo.

Pri izboru anketirancev smo sledili trem demografskim kriterijem: starosti, spolu in izobrazbi. Na podlagi teh kriterijev smo dosegli reprezentativnost vzorca.

Vzorčenje je nujno, saj ni realno, da bi popisali celotno populacijo. Z ustreznim vzorcem lahko zagotovimo povsem zadostno natančnost ocen (Kalton, Vehovar 2001). Naš vzorec zajema primeren delež populacije, saj Blejec (1976) ugotavlja, da je za velike populacije dovolj, če velikost vzorca dosega od nekaj promilov do nekaj odstotkov celotne populacije. Odločili smo se za stratificiran vzorec, kjer je narejen izbor z upoštevanjem značilnosti, ki je povezana s preučevanim pojavom (Bajt, Štiblar 2002). Anketirali smo polnoletno populacijo. Zavedamo se, da so tovrstne ankete podvržene subjektivnim pogledom anketirancev, ki včasih s svojimi odgovori celo želijo zavajati. Z dovolj velikim vzorcem smo se izognili morebitnim pripombam, da tovrstna anketa ni dovolj objektivna. Vsako območje smo razdelili na več delov in na njih opravili predvideno število anketiranj, s tem smo se izognili prevelikim prostorskim koncentracijam. Na vsakem območju smo si izbrali dva kriterija, in sicer smo sledili spolni in starostni strukturi v razmerju z demografskimi podatki za Ljubljano.

Vodovarstveni območji sta omejeni na podlagi Uredbe o vodovarstvenem območju za vodno telo vodonosnika Ljubljanskega polja (Uradni list ... 126/2004) in Uredbe o vodovarstvenem območju za vodno telo vodonosnikov Ljubljanskega barja in okolice Ljubljane (Uradni list ... 115/2007). Območje Ljubljane pa na podlagi meje naselja Ljubljana.

Vprašalnik ima sklope, ki jih ocenjujemo z deskriptivnimi kazalci na več nivojih, saj gre za sestavljen koncept. Temeljo vprašanje, ki si ga zastavljamo, je, s kakšnim okolju (ne)prijaznim prebivalstvom imamo opravka. Prvi nivo je postavljanje okoljskih prioritet, drugi je hipotetična pripravljenost za plačevanje okoljskih stroškov, v zadnjem, tretjem, pa gre za razsežnost aktivnega okoljskega delovanja. Prednost tega vprašalnika pred večino primerljivih je v aktivnem delovanju okoljskega telesa, izmerjenega tudi s številnimi kazalci dejanskega obnašanja. S trinivojskim spraševanjem smo v veliki meri uspeli izničiti težo v družbi zaželenih odgovorov, ki jih v večji meri zasledimo na nižjih nivojih. Metodološka preverjanja sociologov namreč kažejo, da anketiranci pogosto sporočajo višjo frekventnost zaželenih ravnanj (na primer obiskovanje knjižnic in volišč), kot je dejanska, ali pa nižjo frekventnost ravnanj, ki bi lahko škodila njihovem ugledu (na primer pitje alkoholnih pijač) (Malnar 2002).

Za potrebe projekta se nam je zdel zelo uporaben še en sklop vprašanj in sicer o poznavanju vodovarstvenih območij ter rabi pitne vode. Poleg tega smo anketirance spraševali še na nekatere druge teme, ki sicer dopolnjujejo sliko, niso pa ključne za doseganje zastavljenih ciljev. Da ne bi zamaglivali usmeritve dela, jih nismo podrobneje interpretirali, rezultate pa prikazujemo ob koncu poročila.

Pri številnih vprašanjih smo anketirancem ponudili sredinske odgovore, kar jim je omogočalo umik iz skrajnih vrednosti, s katerimi se sicer identificirajo, a jih ne želijo javno izraziti. Pri nekaterih ključnih vprašanjih pa smo anketirancem omogočili le pritrdilen oziroma nikalen odgovor. Tako smo jih prisilili, da

so se jasno opredelili do vprašanj, saj jim nismo ponudili odgovora »ne vem«, le anketarji so imeli to možnost kot skrajni izhod v sili in so ga izkoristili le izjemoma.

V Sloveniji smo pred nekaj leti opravili sistematično analizo o zavesti ljudi o rabi vode kot naravnega vira (Smrekar 2006). Nekatera vprašanja so povzeta tudi po anketah Slovenskega javnega mnenja, projekta International Social Survey Programme – Environment (ISSP 2000 ... 2002) ter raziskave Zavest ljudi o pitni vodi (Smrekar 2006) in so opravljene tudi primerjave rezultatov. V Sloveniji je vodilni projekt, ki traja že od leta 1968, Slovensko javno mnenje (Toš 2004). V raziskavah na zaokrožene teme s standardiziranimi vprašalniki in na reprezentativnih vzorcih polnoletnih prebivalcev Slovenije so se okoljske tematike pojavile že leta 1972. Uvrstitev nekaterih enakih vprašanj iz zgoraj navedenih virov daje primerljivost podatkov in umestitev tako teh kakor tudi drugih odgovorov v širši slovenski oziroma evropski kontekst.

Čeprav javno mnenje ni izrazito stabilen družbeni pojav in sta zanj značilni njegova vsakokratna situacijska določenost ter časovna spremenljivost, nam podatki kažejo jasno razločljive težnje oziroma vzorce mišljenja v določenem času (Mlinar 1989).

Za ustrezno analizo socialnoekonomskih značilnosti anketirancev smo pridobili na eni strani podatke o številu anketiranih prebivalcev in njihovem spolu ter na drugi strani iz Popisa prebivalstva leta 2002 podatke o številu prebivalcev in njihovem spolu v Mestni občini Ljubljana. Zanimive so bile tudi interpretacije vsebinskih odgovorov na podlagi analiz štirih izobrazbenih skupin v anketo vključenih anketirancev, starih več kot 18 let.

Anketarje smo opremili z dopisom za anketirane osebe (izročali so ga po potrebi), pooblastilom za izvajanje ankete in z vprašalniki. Pripravili smo jim odtis digitalnega ortofoto posnetka z vrisanimi območji anketiranja ter kriterije, po katerih so izbirali anketirane osebe.

Anketiranje je potekalo od 17. marca 2010 do 6. maja 2010 in z nekaterimi dopolnitvami ter s popravki do 6. julija 2010. Za anketarje smo pripravili krajši seminar s predstavitvijo vprašalnika. Od anketarjev smo zahtevali, da pridobijo kontaktno telefonsko številko ali izjemoma naslov vsakega anketiranca. Po končanem anketiranju smo opravili preizkuse kakovostno opravljenega dela, poklicali 5 % vseh anketiranih oseb in nismo zasledili nobenih zlorab ali poneverb, tako da nismo izločili izpolnjenih vprašalnikov.

Anketiranje je bilo zaradi težavne vsebine in dolžine vprašalnika zelo zahtevno in dolgotrajno. Anketar je del vprašanj glasno bral, anketiranec je poslušal in odgovarjal nanje. Bolj zapletena vprašanja je anketar prav tako glasno bral, anketiranec pa je na svojem izvodu vprašalnika, kjer je imel na enem listu samo trenutno obravnavano vprašanje, sledil besedilu. S takim delom smo pri večini anketirancev precej pospešili odgovarjanje in hkrati dobili kakovostnejše odgovore.

Temeljno pravilo anketiranja je, da mora anketar na vprašalnike vnesti podatke, kot mu jih posreduje anketirana oseba. Anketarji se niso mogli opreti na nobeno zakonsko določilo o obveznosti odgovarjanja,

kot je to mogoče denimo pri akcijah Statističnega urada Republike Slovenije. Uspešnost je bila torej v znatni meri odvisna tudi od sposobnosti prepričevanja anketarjev.

Odgovore iz vprašalnikov smo vnesli v računalniško podatkovno zbirko. Pri delu so nam bile v pomoč metode za izračunavanje osnovnih opisnih statistik in frekvenc ter metode statistične analize in iskanja soodvisnosti med posameznimi kazalci. Večina obdelav je bila opravljena z računalniškim programom Excel. Ključni rezultati obdelav so prikazani grafično in tabelarično.

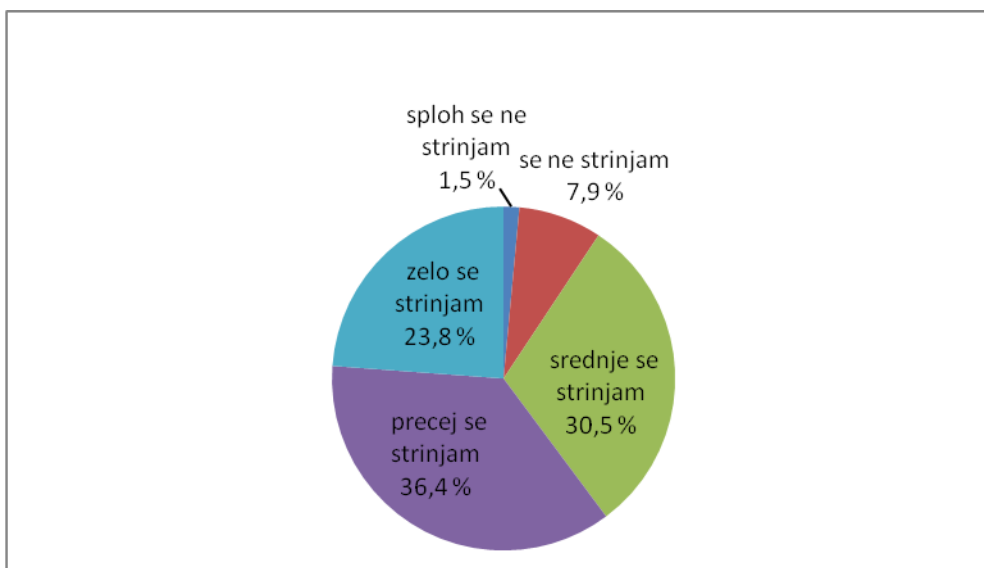
3 REZULTATI

3.1 NAČELNA PODPORA OHRANJANJU OKOLJA

Anketiranci načelno dokaj brez zadržkov podpirajo varovanje okolja, sicer z manjšimi odkloni znotraj posameznih skupin. Zanimalo nas je, kako se anketiranci odzivajo, ko jih postavimo pred dejstvo, da razmišljajo o svojem aktivnem varovanju oziroma obremenjevanju okolja. Predstavljamo dvojnost vprašanj o tem, koliko so sami načelno pripravljeni narediti za okolje na eni strani in koliko, če je ob tem prizadet njihov čas oziroma denar.

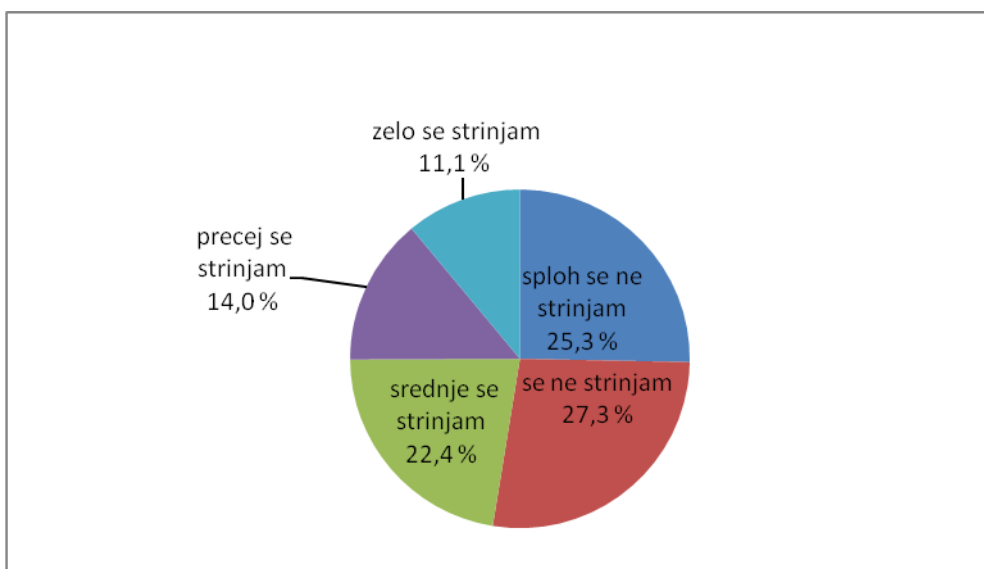
Ljudje načelno dokaj brez zadržkov podpirajo varovanje okolja, sicer z manjšimi odkloni znotraj posameznih skupin. Zelo visoka povprečna ocena 3,7 pri trditvi, da »za nekoga, kot je anketiranec, je lahko, da kaj naredi za okolje«, kaže na izjemno visoko stopnjo okoljske zavesti. Za trditvi „zelo se strinjam - 5“ in „precej se strinjam -5“ se je odločilo kar 60,0 % vprašanih. Zanimivo je, da rezultati iz leta 2004 (Smrekar 2006) kažejo še za 16 % večjo zavzetost. Na malo drugače zastavljeno vprašanje „Koliko lahko vi osebno vplivate na reševanje okolja?“ v anketi med vsemi Slovenci pred dvema desetletjema (1990) (Toš 1999) dobimo absolutno prevladujoč odgovor »malo« z 58,5 %. Na eni strani jih je takrat šestina (16,7 %) menila, da ne morejo storiti „nič“, na drugi strani pa četrtnina (24,5 %) skoraj nasprotno – „precej“.

Grafikon 1: Strinjanje s trditvijo: „Za nekoga, kot sem jaz, je lahko, da kaj naredi za okolje.“ (Anketa o ... 2010; N = 408).

Anketirancem smo predstavili še eno trditev, tokrat nikalno, da „ni nobenega smisla, da po svojih najboljših močeh skrbijo za okolje, če tega ne počnejo tudi drugi“. Povprečje odgovorov kaže oceno 2,6. Če rezultate te trditve prevedemo v pozitivne odgovore, dobimo oceno 3,4, kar morda ni povsem primerljivo, vendar kaže na zmanjševanje lastne odgovornosti s prenašanjem le-te na druge z znanim izgovorom, „ah, saj se ne splača“. Prevladujoča trditev je „se ne strinjam – 2“ z malo več kot četrtno odgovorov.

Grafikon 2: Strinjanje s trditvijo: „Nobenega smisla nima, da po svojih najboljših močeh skrbim za okolje, če tega ne počnejo tudi drugi“ (Anketa o ... 2010; N = 408).

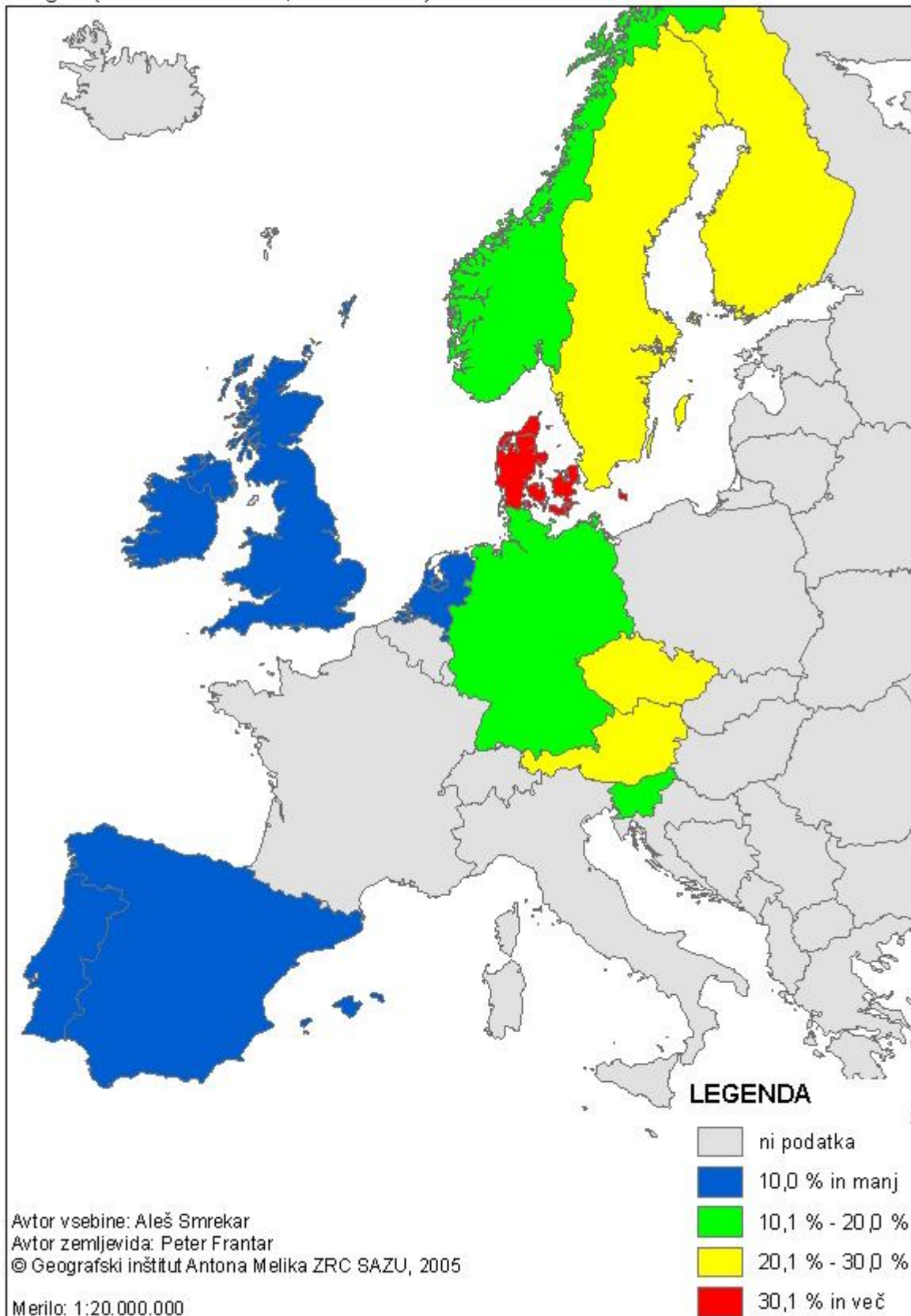

Na isto vprašanje so leta 2004 (Smrekar 2006) zelo podobno odgovorili anketiranci iz širšega območja Ljubljane, precej drugače pa odgovorili še štiri leta pred tem anketiranci iz vse Slovenije (ISSP 2000 2002). V povprečju so odgovorili z oceno 3,1 in se tako najbolj približali oceni „srednje se strinjam – 3“, kar pa ni bil prevladujoč odgovor. Največ, več kot tretjina (34,0 %), se jih je tako odločilo za trditev „se ne strinjam – 2“. Tokrat pa je povprečje 14 evropskih držav bližje rezultatom pričujoče raziskave z oceno 2,8, pri čemer se v primerjavi s Slovenci še bolj „strinjajo“ Portugalci (3,5) in presenetljivo, glede na prejšnji odgovor, tudi Severni Irci (3,2), enako pa Španci (3,1). Prav na drugem koncu so trditve Fincev (2,2) in Švedov (2,4), ki „se ne strinjajo – 2“.

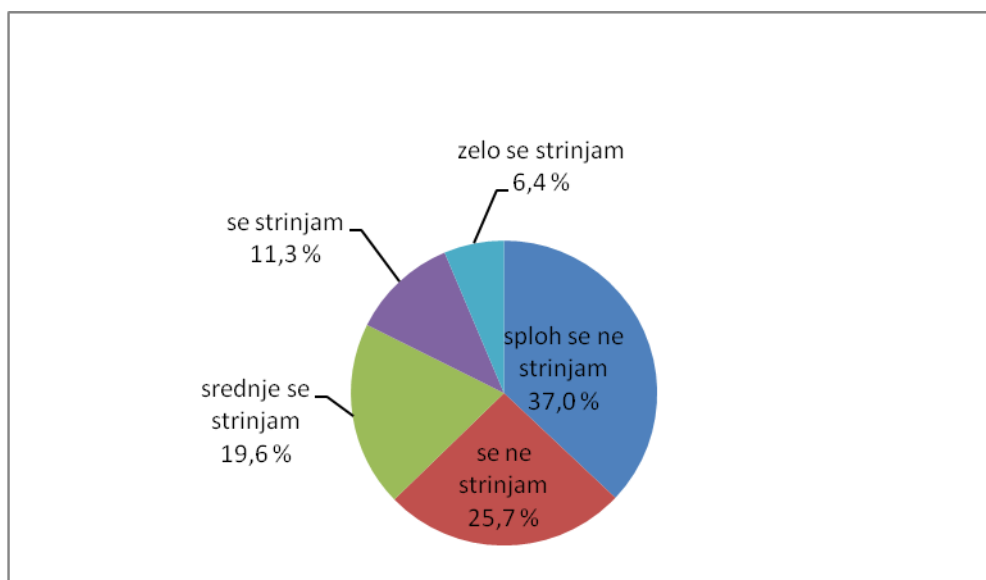

Karta 1: Nestrinjanje anketirancev v 14 evropskih državah s trditvijo: »Nobenega smisla ni, da po svojih najboljših močeh skrbiš za okolje, če tega ne počnejo tudi drugi.« (ISSP 2000 2002; N = 16.465).

Zanimalo nas je tudi, kakšna je pripravljenost anketirancev ne le za varovanje okolja, ampak tudi za varčevanje s pitno vodo in ali so za to pripravljeni kaj storiti. Tu gre za opiranje na okolico: „nobenega smisla nima nečesa početi, če to ne počnejo tudi drugi“. Vsekakor je zelo zanimiva primerjava s trditvijo „nobenega smisla nima, da varčujem z vodo, če ne varčujejo tudi drugi“, saj je voda za ljudi bistveno bolj oprijemljiv pojem kot okolje kot celota. Tako nas pri slednji trditvi ne preseneča razlika v višini 0,4 razreda v vsebinsko korist slednje. Trditvi

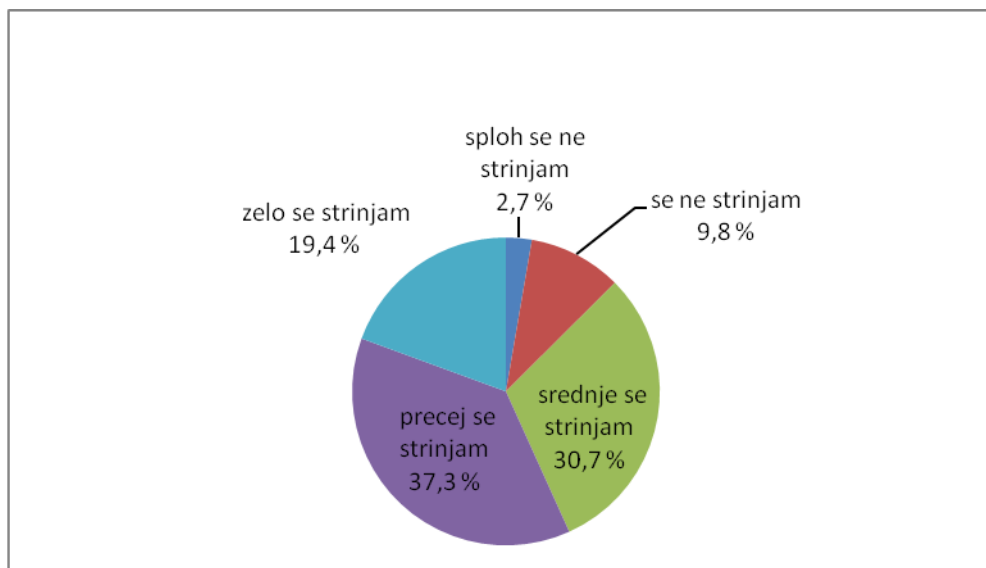
„ sploh se ne strinjam – 1“ in „se ne strinjam - 2“ sta pri vodi zastopani 62,7 %, medtem ko pri okolju kot celoti le 52,5 %.

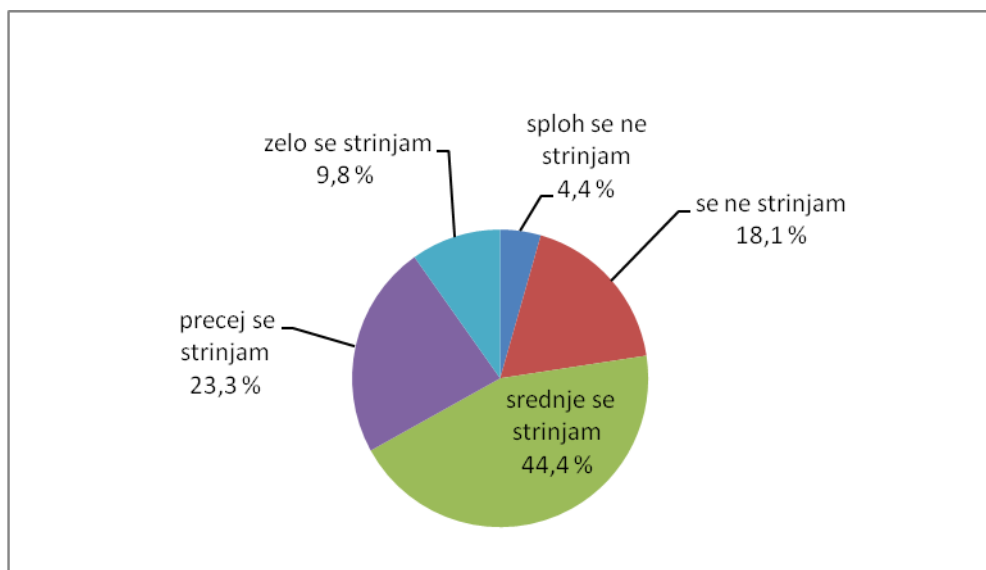
Grafikon 3: Strinjanje s trditvijo: „Nobenega smisla nima, da varčujem z vodo, če ne varčujejo tudi drugi“ (Anketa o ... 2010; N = 408).

Vtis o dobri okoljski ozaveščenosti prebivalcev Ljubljane in okolice začne plahneti že pri naslednji trditvi, da anketiranci „naredijo, kar je dobro za okolje, tudi če za to porabijo več časa“. Ocena je resda nižja samo za 0,1 razreda, vendar že kaže na zmanjšano zavzetost med prebivalci. Največje odstopanje med obema trditvama opazimo pri odgovoru „zelo se strinjam - 5“, saj so ljudje že malo bolj previdni, če so res pripravljeni nameniti svoj čas varovanju okolja. Zanimiva pa je primerjava med trditvama „Naredim, kar je dobro za okolje, tudi če za to porabim več časa“ in „Naredim, kar je dobro za okolje, tudi če za to porabim več denarja“, saj pride pri slednji trditvi do precejšnjega osipa. Povprečna ocena je le še 3,2.

Grafikon 4: Strinjanje s trditvijo: „Naredim, kar je dobro za okolje, tudi če za to porabim več časa.“ (Anketa o ... 2010; N = 408).

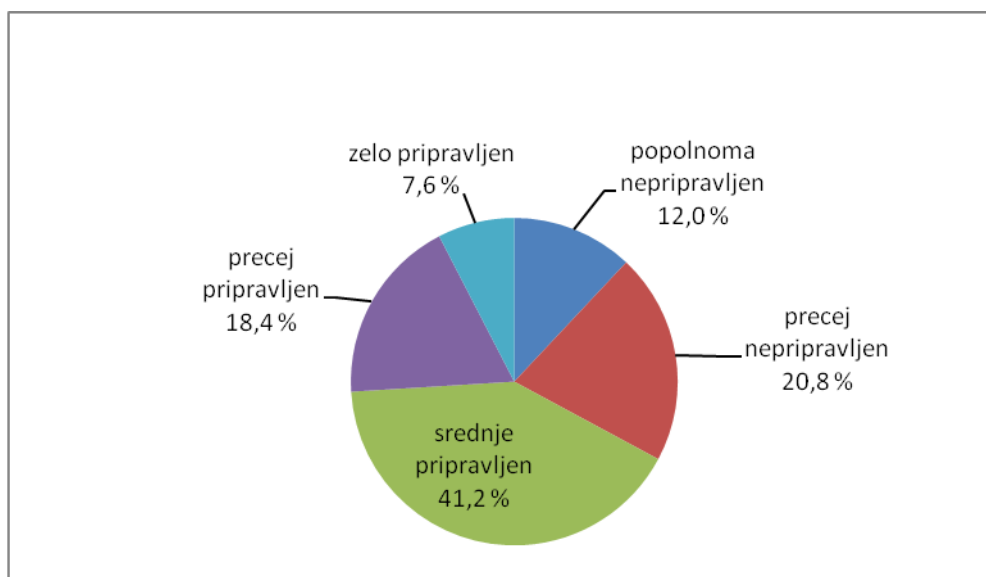
Grafikon 5: Strinjanje s trditvijo: „Naredim, kar je dobro za okolje, tudi če za to porabim več denarja“ (Anketa o ... 2010; N = 408).

Na isto vprašanje so leta 2000 anketiranci iz vse Slovenije (ISSP 2000 2002) odgovorili natanko enako kot v pričujoči raziskavi (3,6). Nižje povprečje 3,4 s še vedno prevladujočim odgovorom „se strinjam – 4“ (44,1 %) so dosegli anketiranci v 14 evropskih državah, a z malo nenavadnim vrstnim redom držav. Pred Slovenijo je z oceno 3,7 le še Avstrija, najnižje ocene pa so dosegle Severna Irska (3,0) ter Velika Britanija in Norveška (po 3,2), presenetljivo blizu povprečja pa sta Švedska in Nizozemska (3,3).

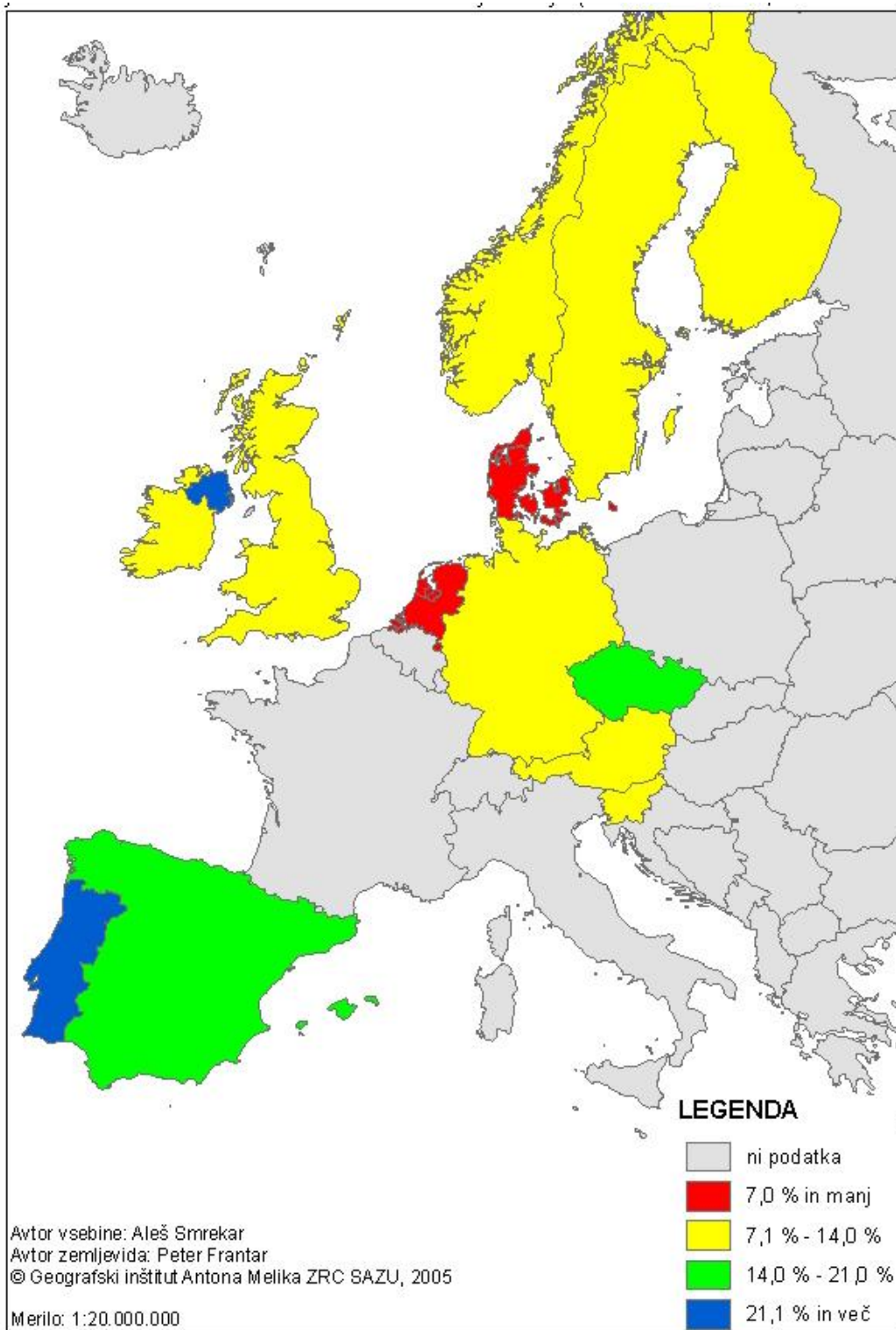

Poskušali smo tudi ugotoviti, kakšna je pripravljenost prebivalcev Ljubljane, da bi aktivno sodelovali pri varovanju okolja s precej višjimi finančnimi prispevki. Plačevanje dosti višjih cen raznih artiklov z namenom varovanja okolja bi bilo med prebivalci po navajanju anketirancev dokaj dobro sprejeto, saj je skupna ocena 2,9 z več kot dvepetinsko (41,2 %) prevladujočim odgovorom „srednje pripravljen – 3“.

Grafikon 6: Pripravljenost anketirancev plačevati dosti višje cene raznih artiklov z namenom varovanja okolja (Anketa o ... 2010; N = 408).

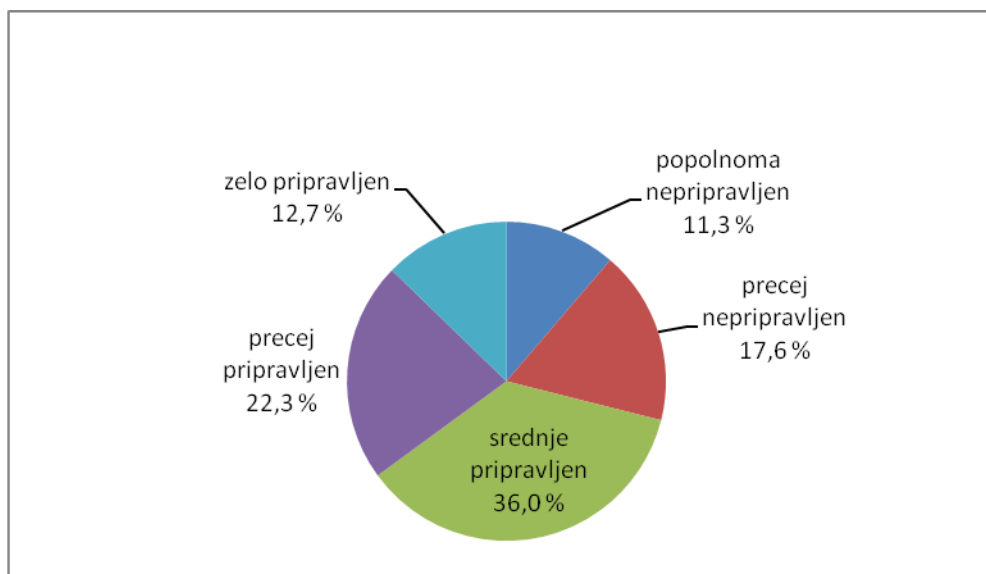
Karta 2: Pripravljenost anketirancev v 14 evropskih državah plačevati dosti višje cene raznih artiklov z namenom varovanja okolja (ISSP 2000 2002; N = 16.465).

Rezultati te raziskave kar precej odstopajo od rezultatov anketiranja na vzorcu celotne Slovenije in malo manj na vzorcu 14 evropskih držav leta 2000 (ISSP 2000 2002). Z več kot tretjino (33,4 in 37,8 %) prevladuje odgovor »kar precej pripravljeni – 4« in ocenama kar 3,2 oziroma 3,0. Najmanj so pripravljeni plačevati dosti višje cene artiklov na Portugalskem (2,5), Češkem (2,7) ter mogoče malo presenetljivo tudi na Finskem (2,6), najbolj pa na Nizozemskem (3,5) in presenetljivo, v primerjavi s Finsko, na Norveškem (3,3).

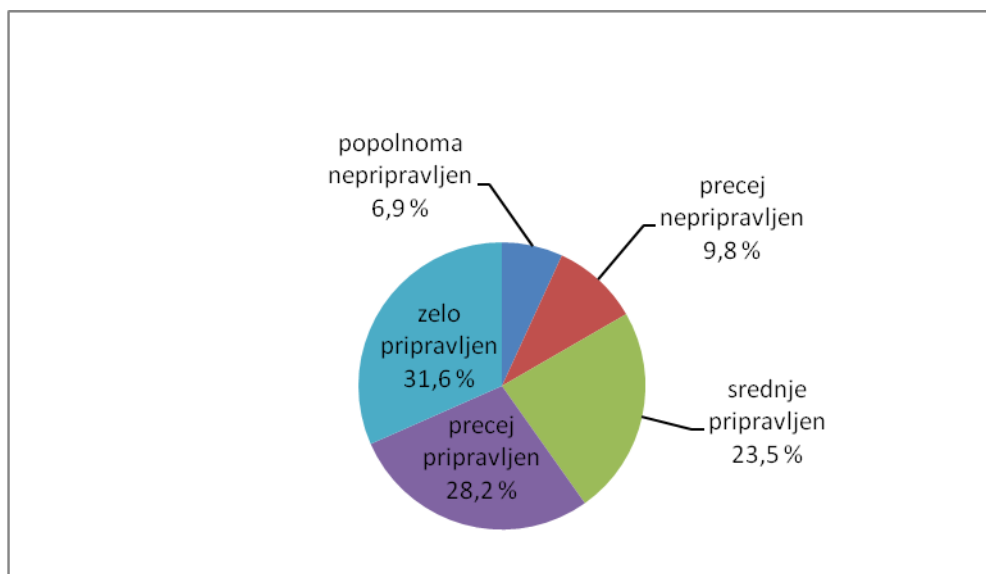
Grafikon 7: Pripravljenost anketirancev plačevati dosti višje cene raznih artiklov z namenom varovanja podzemne vode kot vira pitne vode (Anketa o ... 2010; N = 408).

Da ljudje zaznavajo vodo kot pomembnejšo dobrino kot okolje kot celoto, smo že zapisali. Tudi pri vprašanju o plačevanje dosti višjih cen raznih artiklov z namenom varovanja podzemne vode kot vira pitne vode v primerjavi z okoljem naraste pripravljenost in sicer za 0,2 razreda na oceno 3,1. Tudi nasprotnikov, ki so se opredelili kot „popolnoma nepripravljeni – 1“ in „precej nepripravljeni – 2“ je za namen varovanja podzemne vode manj (28,9 %) kot varovanja okolja (32,8 %).

Obdavčevanje prebivalcev na različne načine uvrščamo med najmanj priljubljene metode zbiranja denarja za reševanje problemov. Tako ne preseneča za odtenek nižja povprečna ocena (2,8) pri vprašanju o pripravljenosti plačevanja nekoliko višjih davkov z namenom varovanja okolja v primerjavi z vprašanjem o plačevanju dosti višjih cen raznih artiklov z namenom varovanja okolja, pri čemer govorimo o dosti višjih cenah in nekoliko višjih davkih. Presenetljivo malo, le 17 % se jih je opredelilo kot „popolnoma nepripravljeni – 1“ in „precej nepripravljeni – 2“.

Grafikon 8: Pripravljenost anketirancev plačevati nekoliko višje davke z namenom varovanja okolja (Anketa o ... 2010; N = 408).

Rezultati te raziskave zelo podobno odstopajo od rezultatov anketiranja na vzorcu celotne Slovenije in prav tako le neznatno na vzorcu 14 evropskih držav leta 2000 (ISSP 2000 2002). V povprečju dosegajo v Sloveniji oceno 2,8, kar je enako kot v pričujoči raziskavi. Najmanj so pripravljeni plačevati dosti višje davke na artikle ponovno na Finskem (2,2) in Češkem (2,3), najbolj pa na Nizozemskem (3,1) in v Veliki Britaniji (2,8). Na Norveškem pa zasledimo največji upad, za kar 0,8 razreda, s 3,3 na 2,5, torej v državi, ki ima že doslej zelo visoke davke.

Dokončno lahko potrdimo, da je po mnenju anketirancev podzemna voda kot vir pitne vode nekoliko večja dobrina od okolja nasploh. Zanimiva je primerjava med posameznimi trditvami, saj so sredstva za doseg povsem istih ciljev podobna. Rezultati na različna vprašanja kažejo, da anketiranci le niso tako negativno razpoloženi do varovanja, kot morda kažejo odgovori v zvezi z davki, verjetno gre bolj za načelno nasprotovanje poviševanju kakršnihkoli davkov in pa predvsem strah, da zbrana sredstva ne bi bila namensko porabljena. Očitno so ljudje pripravljeni plačevati, da bi se z zbranim denarjem ohranjalo okolje.

3.2 ONESNAŽENOST OKOLJA

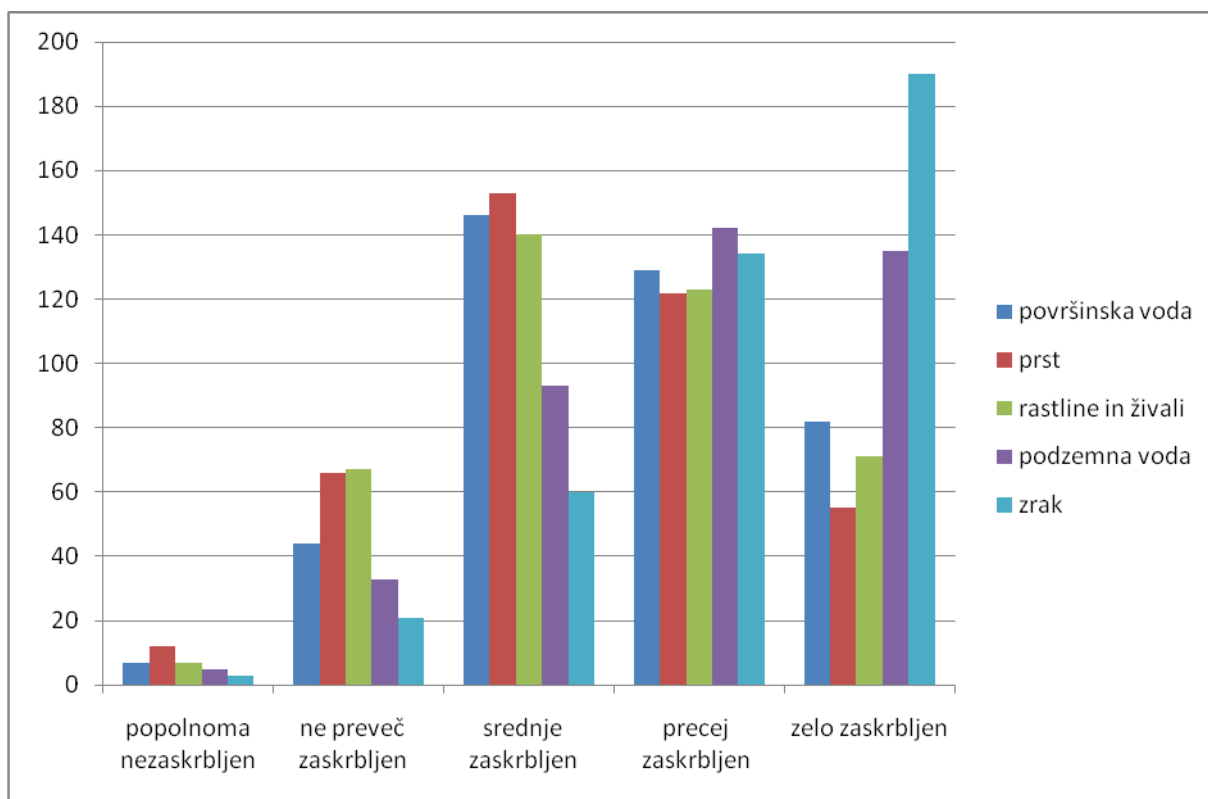
Stanje okolja se spreminja glede na posege človeka in obremenjevanje okolja, ki smo mu vsakdnevno priča. Zanimalo nas je, kako anketirance skrbi onesnaženost pokrajnotvornih sestavin, pri čimer nas še posebej zanima voda. Leta 1990 (Slovensko javno ...), torej na samem začetku družbenih sprememb, se je s trditvijo „Okolje v Sloveniji je onesnaženo že do take mere, da bo težko še kaj popraviti.“ v glavnem strinjalo več kot štiri desetine vprašanih. Če tem dodamo še tiste, ki so se popolnoma strinjali, jih je že več kot šest desetih.

Zanimalo nas je, „kako jih skrbi onesnaženost površinske vode, prsti, rastlin in živali, podtalnice ter zraka“. Anketiranci so se lahko odločili med petimi odgovori; od „popolnoma nezaskrbljen – 1“ do „zelo zaskrbljen“.

Najmanj jih skrbi „prst“ s povprečno oceno 3,3. Več kot dve petini (43,4 %) je „zelo -5“ in „precej zaskrbljenih - 4“. Le malenkost bolj jih skrbi za „rastline in živali“. Najbolj zanimiva je razlika med skrbjo nad onesnaženostjo površinske in podzemne vode, saj ljudje očitno vidijo bistveno razliko in ju povsem ločujejo in ne povezujejo. Ljudje se na obravnavanem območju očitno zavedajo, da podzemna voda priteka kot pitna voda v njihove domove. Medtem, ko je povprečna ocena za površinsko vodo 3,6, je za podzemno vodo 3,9, kar je za 0,4 razreda manj kot leta 2004 (Smrekar 2006). Zelo zaskrbljenih in precej zaskrbljenih je za podzemno vodo 68,2 %, medtem ko jih je za površinsko vodo le 51,7 %, na drugi strani pa je zapovršinsko in podzemno vodo srednje zaskrbljena več kot tretjina vprašanih (35,8 % in 34,8 %). Podobne razlike v vrednosti 0,3 razreda smo lahko v isti regiji opazili že leta 2004 (Smrekar 2006).

Grafikon 9: Mnenje o onesnaženosti posameznih pokrajinskih elementov (Anketa o ... 2010; N = 408).

Na prvi pogled so anketiranci presenetljivo najbolj zaskrbljeni nad onesnaženostjo zraka. S povprečno oceno kar 4,1 in skoraj polovico (46,2 %) zelo zaskrbljenimi anketiranci. Kakovost zraka v Ljubljani se je v zadnjih dveh desetletjih bistveno izboljšala predvsem zaradi ukinitve proizvodnje nekaterih večjih industrijskih onesnaževalcev in odprave individualnih kurišč na trda goriva. V prid povečani skrbi za zrak

pa je vedno bolj medijsko priotna grožnja po zapiranju oziroma taksaciji mestnega središča zaradi prometnega onesnaževanja zraka.

3.3 KAKOVOST IN UŽIVANJE PITNE VODE TER POZNAVANJE VODOVARSTVENIH OBMOČIJ

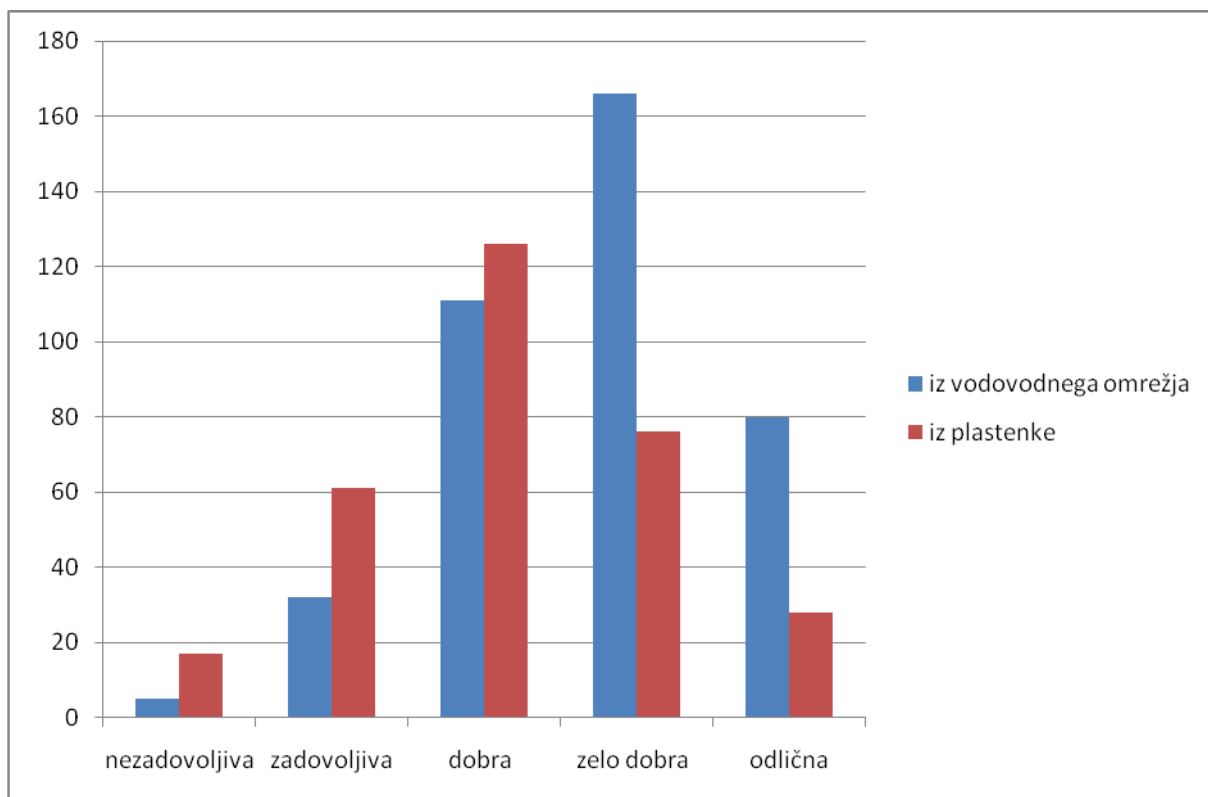
Ustrezna kakovost pitne vode je eden temeljnih pogojev za dostojno človekovo življenje v sodobnem svetu. Vendar pa postaja prav zdravstveno ustrezna pitna voda vedno večja dobrina, saj je vse manj ustreznih virov. Ljubljana in okolica se pretežno oskrbujeta iz aluvialnih vodonosnikov. Glede na to, da vemo, da je pitna voda iz osrednjega sistema, ki jo dobivajo prebivalci Ljubljane in okolice, za oskrbo ustrezna (Jamnik s sodelavci 2005), nas je zanimalo, „kakšna je po mnenju anketiranih oseb kakovost vode za pitje iz vodovodnega omrežja“ in „iz plastenke“.

Kakovost pitne vode iz vodovodnega omrežja je po mnenju anketirancev na obravnavanem območju „zelo dobra – 4“, s povprečno oceno 3,7 med skoraj devetimi desetimi razvrščenih odgovorov. Skoraj dve tretjini (62,4 %) jih je ocenilo vodo kot »zelo dobro – 4« ali „odlično – 5“.

Med posledicami pitja vode iz vodovodnega omrežja anketiranci zaznavajo tako pozitivne kot tudi negativne. Skoraj dve petini (38,1 %) vprašanih, od 94,6 % opredeljenih, menita, da ima pitje vode iz vodovodnega omrežja pozitivne vplive na zdravje, medtem ko dobre tri petine (61,9 %) menijo, da negativne. Na odprt tip vprašanja, jih kar tretjina (33,3 %) meni, da se po pitju dobro počutijo. Med negativnimi posledicami pa navajajo tako vzroke kot posledice. Po njihovem mnenju izstopajo med vzroki za slabšo kakovost zlasti neustrezne vodovodne cevi, kemijsko bremenjevanje podzemne vode in dodajanje klora v pitno vodo. Kot posledico pa navajajo predvsem nastajanje žolčnih in ledvičnih kamnov.

V letu 2010 (Panel – Zima 2010 2011) izvedeni anketi med Ljubljanci, jih kar 52,8 % zmotno misli, da je pitna voda v Ljubljani klorirana.

Grafikon 10: Mnenje pivcev vode iz vodovodnega omrežja (N = 394) in embalarne vode (N = 308) o njeni kakovosti (Anketa o ... 2010).

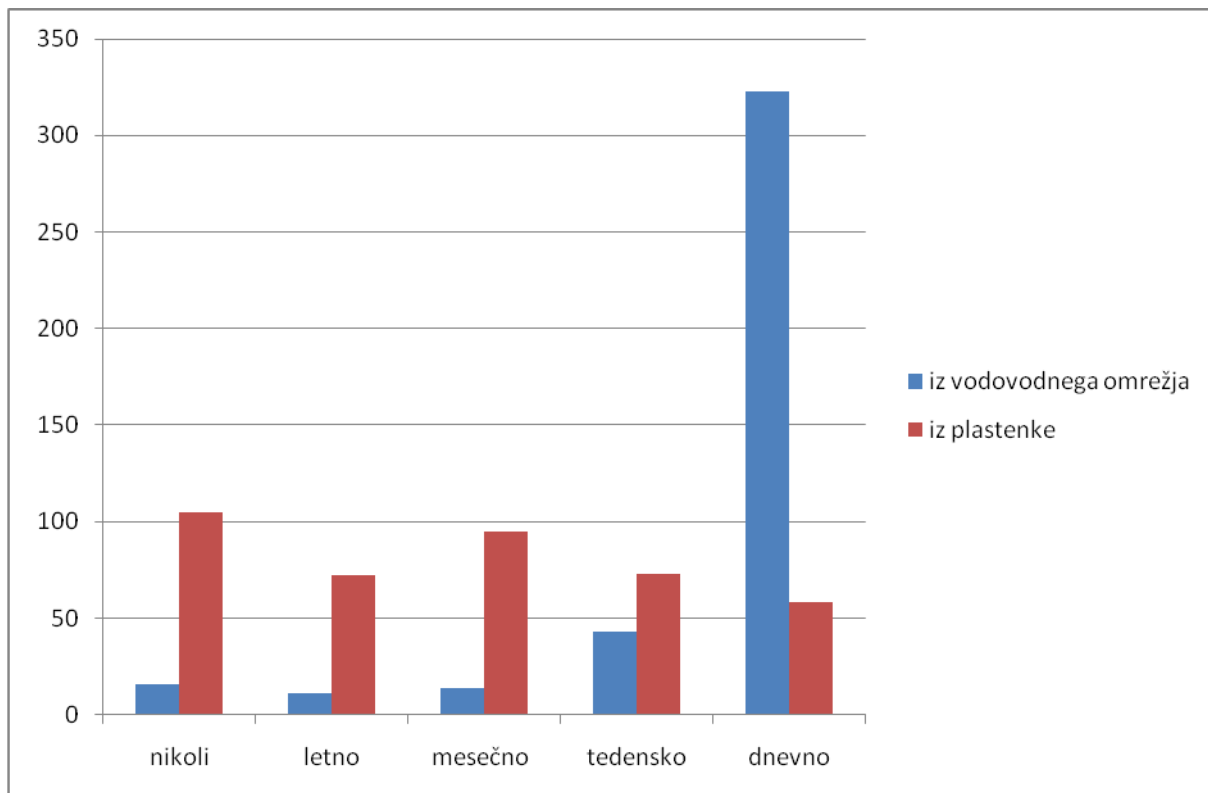
Zanimalo nas je tudi, kakšna se zdi anketirancem kakovost embalarane pitne vode. Po pričakovanjih je seveda vsi niso mogli ocenjevati, ker je pač ne poznajo. Kljub vsemu pa je embalarana voda dosegla tri četrtine anketirancev (75,1 %), ki jo vsaj občasno uživajo, kar je visok delež glede na zadovoljstvo nad kakovostjo vode iz omrežja. Glede na vse večjo informiranost ljudi predvsem glede problematike izločanja nekaterih snovi iz embalaže plastenk, je razumljivo manjše zadovoljstvo, povprečna ocena je namreč za več kot pol točke (0,6) nižja in znaša 3,1s prevladujočim odgovorom „dobro – 3“ (40,9 %).

Očitno je prišlo v zadnjih nekaj letih do preobrata v mišljenju ljudi, saj so v anketi leta 2004 (Smrekar, 2006) anketiranci takrat morda presenetljivo, čeprav manj nerazumljivo, še vedno kakovost embalarane vode ocenili z višjo oceno (3,3) kot pa iz vodovodnega omrežja, in sicer za 0,4 točke.

Glede na izraženo primernost vode za pitje, nas je zanimalo, kako pogosto anketiranci pijejo vodo „iz vodovodnega omrežja“ ali oziroma in „iz plastenke“.

Samo 4 % anketirancev sploh ne pije vode iz omrežja, povprečno pa jo pijejo skoraj „dnevno – 5“ s povprečno oceno 4,6. Embalarane vode seveda nekateri nikoli ne pijejo, takšnih je nekaj več kot četrtina (26,1 %). Povprečna ocena je 2,8, torej med „letno – 2“ in „mesečno – 3“. Med tistimi, ki pijejo vodo iz plastenk, je skoraj petina (14,4 %) takšnih, ki jo uživajo dnevno, in skoraj četrtina (18,1 %) jo uživa tedensko.

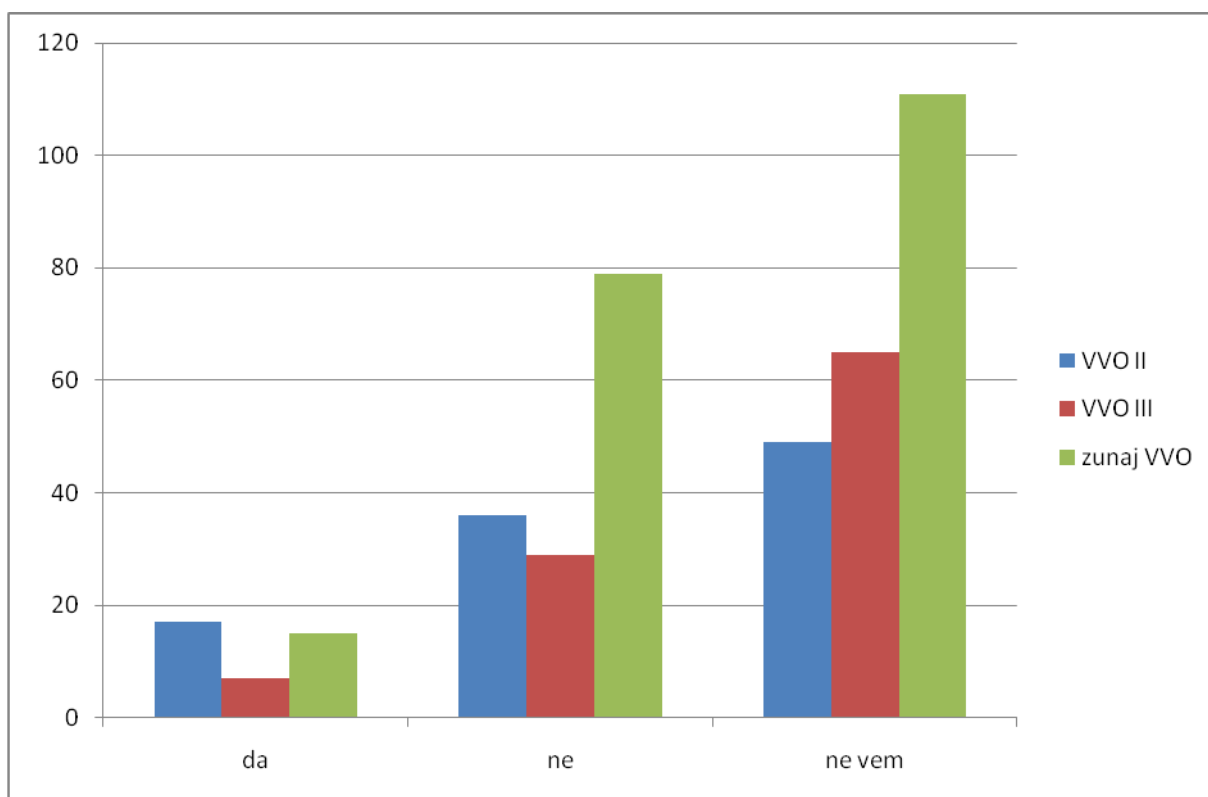

Grafikon 11: Pogostost pitja vode iz vodovodnega omrežja in oziroma ali iz plastenke (Anketa o ... 2010; N = 408).

Poleg samega pitja vode in bolj ali manj kritičnega odnosa do obremenjevanja in onesnaženosti, nas zanima tudi poznavanje vodovarstvenih območij virov pitne vode. Prav zaradi tega smo anketiranje opravili na vodovarstvenih območjih za oskrbo Ljubljane s pitno vodo in zunaj njih. Na ožjih vodovarstvenih območjih jih manj kot šestina (16,7 %) ve, da živijo na z uredbo razglašenem območju, na širših vodovarstvenih območjih pa samo skoraj petnajstina (6,9 %) vprašanih. Ugodnejši odgovori so zunaj vodovarstvenih območij, saj sta skoraj dve tretjini (38,5 %) vprašanih pravilno odgovorili, da ne živijo na vodovarstvenih območjih.

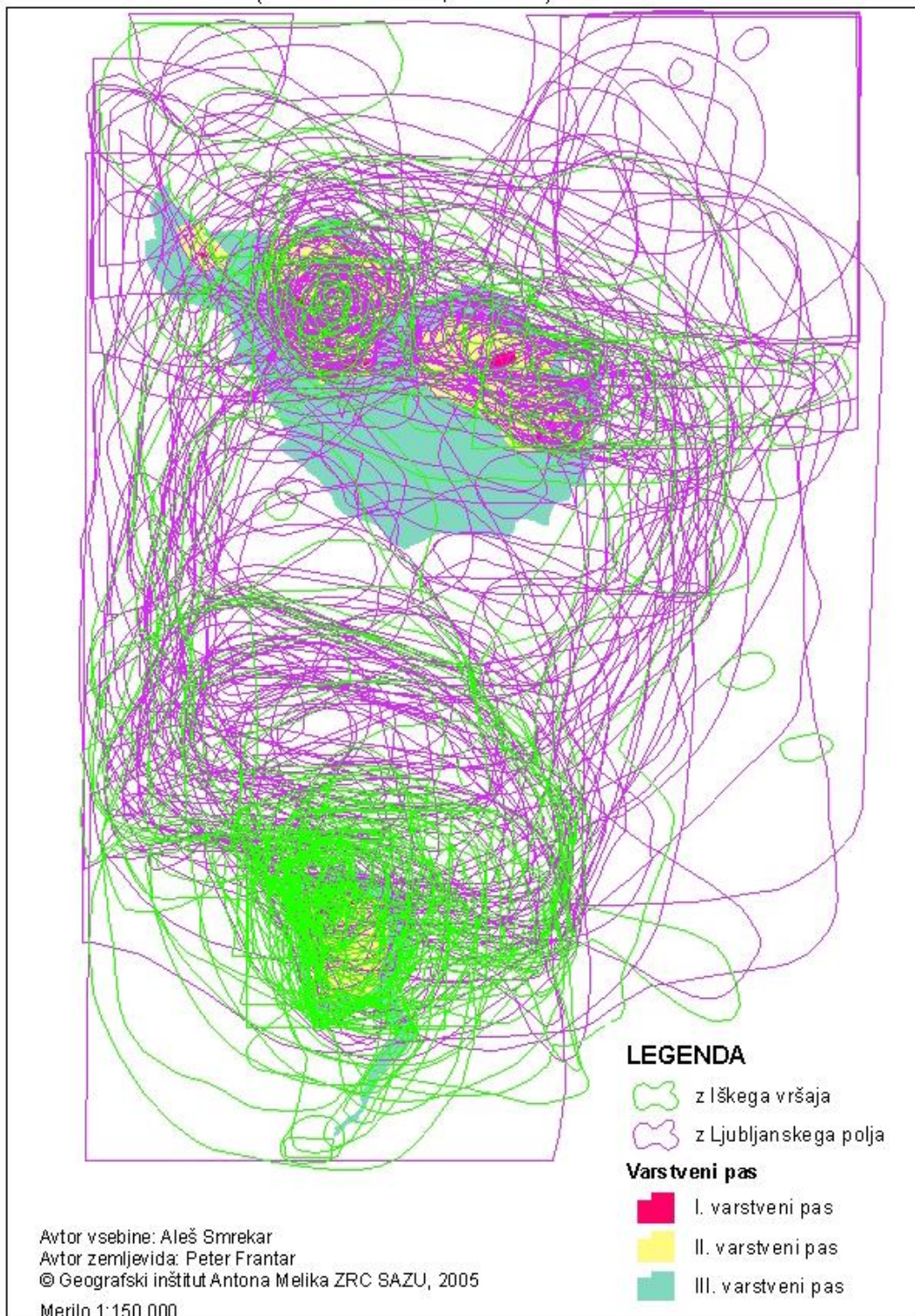

Grafikon 12: Poznavanje lege bivališča glede na vodovarstvena območja (ožje vodovarstveno območje – VVO II, širše vodovarstveno območje – VVO III) (Anketa o ... 2010; N = 408).

Leta 2004 (Smrekar 2006) so anketiranci zarisali na topografsko karto takrat veljavne varstvene pasove virov pitne vode za oskrbo Ljubljane. Zanimiva slika kaže, da so koncentracije območij pravilne, torej so na Ljubljanskem polju in Iškem vršaju. Do velike zgostitve črt prihaja na Ljubljanskem polju v obliki kroga pri vodarni Kleče in dveh elips pri vodarnah Hrastje in Jarški prod. Manj izrazito pa je zaznati širše območje. Drugo najmočnejšo zgostitev sploh opazimo na Iškem vršaju, in sicer v neposredni okolici vodarne Brest.

Karta 3: Varstveni pasovi virov pitne vode leta 2004, kot so jih takrat narisali anketiranci (Anketa o ... 2004; N = 100).

Rezultati so res zaskrbljujoči, saj le malo ljudi ve, če živijo na vodovarstvenem območju, še zlasti je to problematično med tistimi, ki živijo na ožjih vodovarstvenih območjih. Prav zaradi tega smo anketirali ljudi, ki živijo v individualnih hišah in so posledično s svojimi dejavnostmi zlasti na vrtovih potencialno večji obremenjevalci podzemne vode.

3.4 PRIPRAVLJENOST PLAČEVATI ZA ZDRAVO OKOLJE (FUNDACIJA ZA ZDRAVO PITNO VODO)

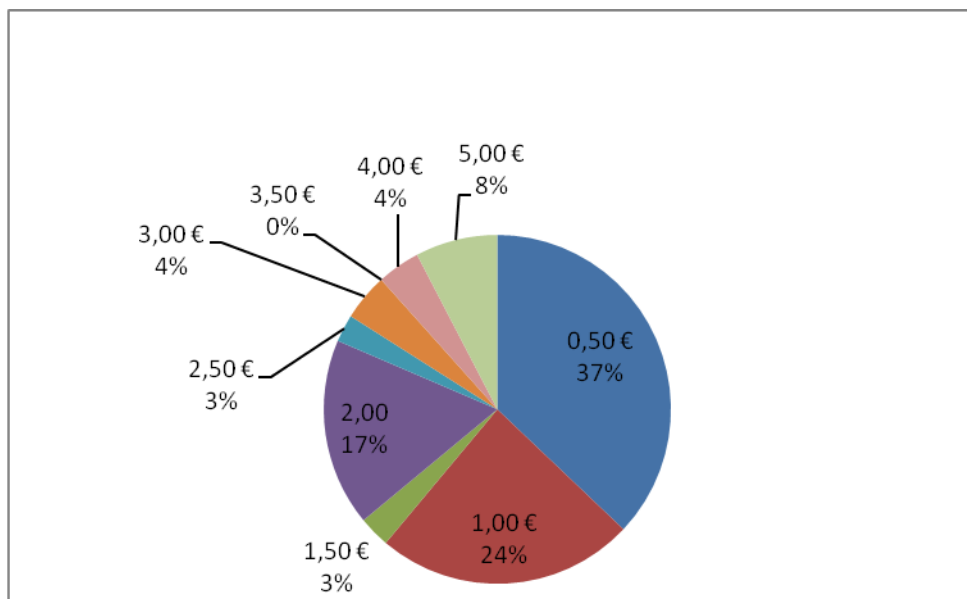
V družbi je splošno sprejeto dejstvo, da je za okolju prijazno gospodarjenje treba zagotoviti zadostna finančna sredstva. Razlike so le v predstavah, kdo naj bi jih zagotovil. Nas pa zanima, ali je posameznik resnično pripravljen kaj prispevati za zdravo življenjsko okolje. Anketirancem smo predstavili (izmišljeno) Fundacijo za zdravo pitno vodo, ki želi izboljšati kakovost podzemne vode kot vira pitne vode v Ljubljani in okolici. Predstavljeni so bili najbolj pereči problemi, ki bi jih bilo treba čim prej vsaj zmanjšati (vodotesno odvajanje in čiščenje odpadnih voda iz gospodinjstev ter proizvodnih obratov, neurejena odlagališča odpadkov in nevodotesni gnojni objekti). Finančna sredstva za te programe naj bi se zbirala iz stalnega dodatka k računu za porabo električne energije začeni že nekaj mesecev po koncu anketiranja, pri čemer bi bil prispevek naveden kot samostojna postavka na računu. Elektro Ljubljana kot neprizadeta organizacija, s katero naj bi Fundacija sklenila dogovor, bi zbrani denar nakazovala Fundaciji za zdravo pitno vodo kot neprofitnemu skladu, ki bi ves zbrani denar uporabil izključno za reševanje navedene problematike. Kot smo že zapisali, je šlo za izmišljeno fundacijo, kajti menili smo, da lahko le na tako prepričljiv in nazoren način izmerimo dejansko pripravljenost prebivalstva, da pomaga reševati vedno bolj ogrožen vodni vir. Za prejemnika denarja smo se odločili za distributerja električne energije, ker v Sloveniji vsa gospodinjstva, ki so priključena na električno omrežje, plačujejo tudi prispevek za javno radiotelevizijo, razen če dokažejo, da ne posedujejo sprejemnika. Vprašanja v zvezi s fundacijo so bila tako prepričljivo in realno sestavljena, da anketiranci niso podvomili o resničnosti tega sklada.

Zanimalo nas je, ali so anketiranci pripravljeni za razreševanje navedene problematike plačevati 0,5 € na mesec.

Za to sta se odločili natanko dve tretjini (66,6 %) vprašanih, skoraj povsem enak delež (65,4 %) smo zasledili tudi leta 2004 (Smrekar 2006), ko smo jih spraševali o pripravljenosti prispevati 100 SIT (0,42 €), kar je nominalno približno enak znesek, mentalno pa je še precej manj, saj se je pomaknila lestvica temeljne vrednosti s 100 SIT na 1 €.

Zanimalo nas je tudi, ali so anketiranci pripravljeni plačevati Fundaciji tudi višje mesečne prispevke kot le simboličnih 0,5 € na gospodinjstvo, po 1 € oziroma 1, 50 € oziroma 2 € pa vse do 5 €. Malo manj kot tretjina anketirancev (31,1 %) se je že predhodno opredelila, da ni pripravljena plačevati niti 0,50 €, nadaljnja četrtina (25,0 %) je menila, da je 0,5 € mesečnega prispevka povsem dovolj. Za večji prispevek od osnovnega se je torej odločila malo manj kot polovica vseh vprašanih (44,0 %), največ za najmanjši možni dvig na 1 € in sicer nadaljnih 16,2 %. Za najvišji predlagani prispevek v vrednosti 5 € pa se je odločilo le 5,1 % anketiranih.

Grafikon 13: Pripravljenost plačevati Fundaciji za zdravo pitno vodo mesečni prispevek na gospodinjstvo 0,50 € ali več z namenom reševanja kakovosti podzemne vode kot vira pitne vode (Anketa o ... 2010; N = 275).

4 SKLEP

Ključno vprašanje, s katerim se dejansko ukvarjamo, je, kako priti do odgovora, koliko ljudi, kateri ljudje in v kakšnem obsegu so dejansko pripravljeni prispevati za ohranitev zatečenega stanja okolja oziroma njegovo izboljšanje in koliko so sposobni sodelovati pri načrtovanju rabe prostora za ohranitev kakovostne vode. Zanima nas, koliko, ne le deklarativno, je okolju prijaznih ljudi oziroma, kot lahko zasledimo v sociološki literaturi, je ekološko orientiranih (Malnar 2002) in tudi tovrstno izobraženih. Gre za ljudi, ki na ravni stališč izražajo naklonjenost do varovanja okolja. Vsem pa ne pomeni to tudi vrednote. Vrednota je namreč, kot piše v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1995), nekaj več, čemur kdo priznava veliko načelno vrednost in mu zato daje prednost. Tisti ljudje, ki dejansko nekaj naredijo za okolje, dajejo tovrstnemu življenjskemu stilu prednost.

Izbrana vprašanja iz obravnavane ankete so na več ravneh:

Na prvi ravni ostajajo odgovori na ravni mnenj posameznikov in gre predvsem za hipotetična ravnanja anketirancev.

Na drugi ravni se že srečujemo z odgovori, ki se približujejo dejanskemu ravnanju posameznikov v družbi, saj želimo od njih izvedeti, kakšna je dejanska pripravljenost posameznikov za financiranje okoljskih projektov.

Na zadnji, najvišji ravni pa se že srečujemo z navidez aktivnim okoljskim delovanjem. V to skupino lahko dejansko uvrščamo nosilce in pospeševalce ideje okolju prijaznega obnašanja.

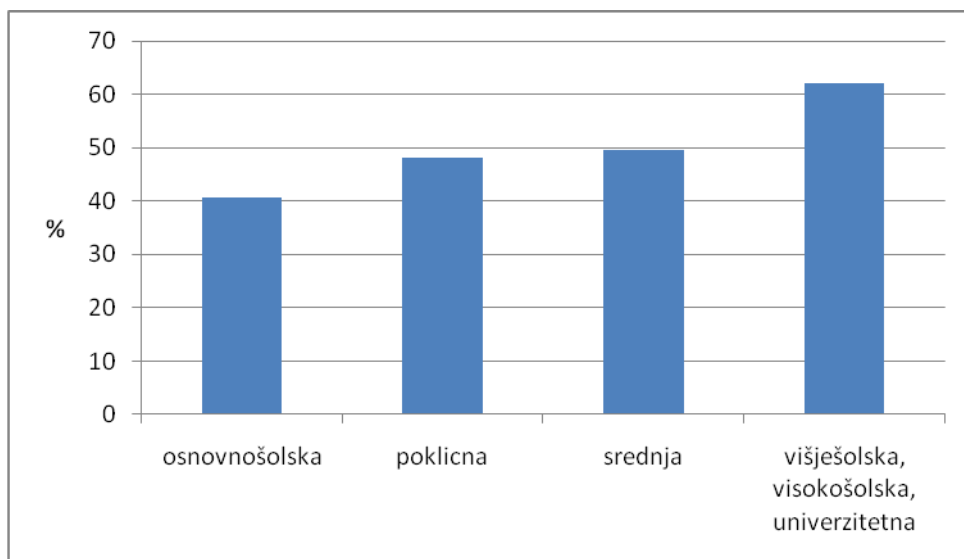

Za izbrane odgovore imamo na voljo tudi sicer malce zastarelo primerjavo z rezultati iz slovenskega in evropskega vzorca (ISSP 2000 2002).

Na prvi, hipotetični ravni smo anketirance povprašali o njihovem strinjanju s trditvijo: „Nobenega smisla ni, da po svojih najboljših močeh skrbiš za okolje, če tega ne počnejo tudi drugi.“ Namerno smo podali nikalno poved, saj je znano, da se anketiranci radi nagibajo k soglašanju, še zlasti manj izobraženi (Schumann, Presser 1996). V tem primeru pa je potrebno aktivno zagovarjanje izbire. Znano je namreč, da del anketirancev soglaša s ponujenimi trditvami ne glede na vsebino, saj je zanje večji napor izražati nasprotovanja kot soglasja s ponujenimi trditvami (Malnar 2002). Podali smo trditev, ki sicer kar kliče po v družbi zaželenem odgovoru. Kljub vsemu se je samo malce več od polovice anketirancev (52,6 %) odločilo za odgovora »sploh se ne strinjam« in »se ne strinjam«. Še nižji delež tovrstnih odgovorov zasledimo v rezultatih ankete iz leta 2000 v Sloveniji (45,1 %) in v 14 evropskih državah (38,8 %), kar morda lahko pripišemo različni izobrazbeni strukturi.

Izobrazbo smo razdelili v štiri razrede (osnovnošolska in manj, srednja poklicna, srednja strokovna in splošna ter višja, visoka in univerzitetna). Da je stopnja izobrazbe res zelo pomembna, nam pokaže tudi razporeditev po izobrazbeni strukturi. Približno ena petina osnovnošolsko (40,7 %) izobraženih ter po polovica poklicno (48,1 %) in srednješolsko (49,5 %) izobraženih se „sploh se ne strinja – 1“ oziroma »se ne strinja – 2“ z zgoraj podano trditvijo. Ta delež pa že bistveno naraste med visokošolsko izobraženimi, kjer dosega že skoraj dve tretjini (62,0 %) takšnih odgovorov.

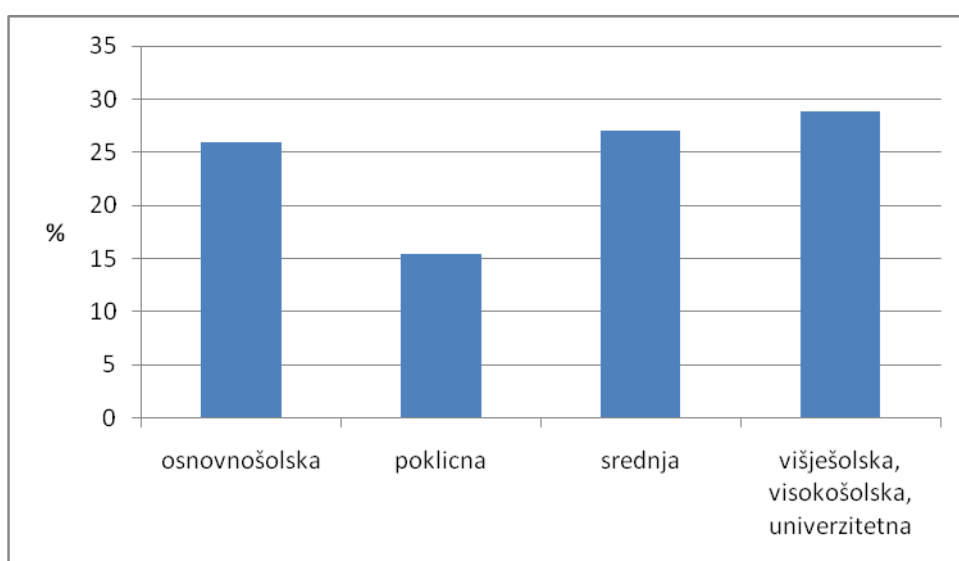
Grafikon 14: Ocenil anketirancev „sploh se ne strinja – 1“ in „se ne strinja – 2“ s trditvijo: „Nobenega smisla ni, da po svojih najboljših močeh skrbiš za okolje, če tega ne počnejo tudi drugi“ glede na izobrazbeno sestavo (Anketa o ... 2010; N = 408).

Zelo hipotetično zastavljena vprašanja še vedno omogočajo opredeljevanje za okoljsko ozaveščene anketirance. Ko pa postavimo na tehtnico varovanje okolja na eni in osebni standard na drugi strani, že sledimo upadanju te vneme. Tako je dejanska „pripravljenost anketirancev za plačevanje dosti višjih cen raznih artiklov z namenom varovanja okolja“ oziroma „podzemne vode kot vira pitne vode“ že dosti manjša.

Varovati okolje z lastno finančno udeležbo je „kar precej pripravljenih – 4“ in „zelo pripravljenih – 5“ malo več kot četrtnina anketirancev (26,0 %), višji pa je še delež tistih, ki se borijo za kakovostnejšo pitno vodo (35,0 %). Tudi tukaj ima izobrazba pomembno vlogo, saj je poklicno izobraženih „kar precej pripravljenih – 4“ in „zelo pripravljenih – 5“ samo 15,4 %, osnovnošolsko izobraženih malce več (25,9 %), zelo podobno tudi srednješolsko izobraženih (26,9 %). Med visokošolsko izobraženimi pa jih je nekaj več (28,9 %) le odgovorilo, da so „kar precej pripravljeni – 4“ in „zelo pripravljeni – 5“. V anketi, opravljeni leta 2004 (Smrekar 2006), ni bistveno drugačnih odgovorov, večja odstopanja so le pri visokošolsko izobraženih, saj smo pri njih namerili kar 44,3 % pripravljenost.

Grafikon 15: Ocenijo anketirancev „zelo pripravljen – 5“ in „kar precej pripravljen – 4“ s trditvijo: „Pripravljenost anketirancev za plačevanje dosti višjih cen raznih artiklov z namenom varovanja okolja“ glede na izobrazbeno sestavo (Anketa o ... 2010; N = 408).

Pri prejšnji trditvi anketiranci niso čutili tako velike potrebe po begu med navidez neopredeljene, saj se jih je tako opredelila le malo manj kot četrtnina (22,9 %). Pri tem vprašanju pa so se čutili že bolj ogrožene, zato nas ne preseneča skoraj tretjina (41,2 %) „srednje pripravljenih – 3“.

V primerjavi s predhodnim vprašanjem ugotavljamo, da je v Sloveniji leta 2000 vnema za okoljske probleme nerazumljivo celo malenkostno narasla, medtem ko je v 14 izbranih evropskih državah, logično glede na potreben večji osebni vložek, padla za malo več kot sedmino na 38,8 % (ISSP 2000 2002).

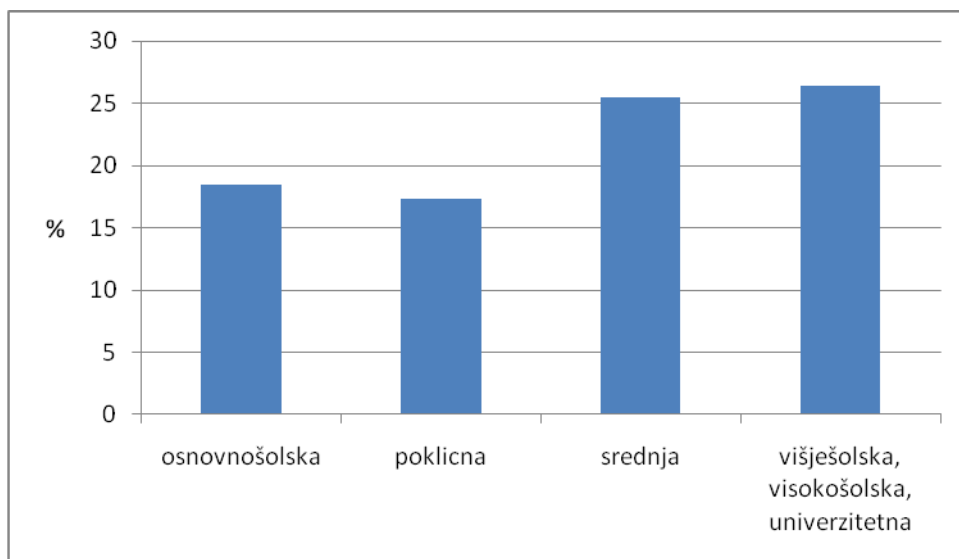
Pri zadnjem izbranem vprašanju pa že prehajamo k navidez aktivnemu okoljskemu delovanju, saj smo anketirancem povsem prepričljivo predstavili izmišljeno Fundacijo za zdravo pitno vodo, katere cilj naj bi bil izboljšanje kakovosti podtalnice kot vira pitne vode v Ljubljani in okolici. Iz reakcij anketirancev lahko sklepamo, da so verjeli v resničen obstoj te ustanove. Zato ne preseneča še za stopnjo manjša

pripravljenost plačevati 2,00 € ali več na mesec med 24,3 % anketirancev oziroma 2,50 € ali več na mesec med samo še 12,5 % anketirancev na posamezno gospodinjstvo.

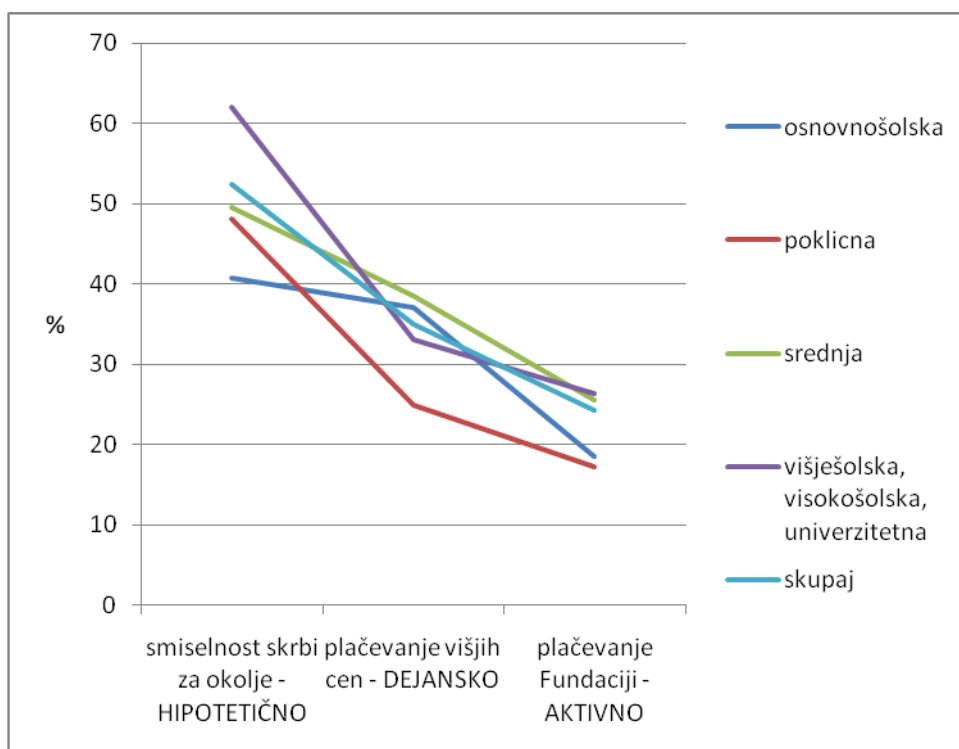
Pri odgovorih na to vprašanje je veliko odstopanje glede na različne izobrazbene ravni. Približno petina osnovnošolsko (18,5 %) in malo več kot šestina poklicno (samo 17,3 %) izobraženih, četrtna srednješolsko izobraženih (25,5 %) ter še za odtenek več fakultetno izobraženih (26,4 %) anketirancev je pripravljena plačevati Fundaciji po 2,00 € ali več na mesec. Približno desetina osnovnošolsko (11,1 %) in poklicno (samo 7,7 %) izobraženih, petina srednješolsko izobraženih (12,0 %) ter tretjina fakultetno izobraženih (15,7 %) anketirancev je pripravljena plačevati Fundaciji po 2,50 € ali več na mesec. Razlike so bile pri raziskavi leta 2004 (Smrekar 2006) precej večje, od 8,2 % poklicno izobraženih do 31,1 % visokošolsko izobraženih pri pripravljenosti plačevati najmanj 500 SIT oziroma 2,08 €.

Grafikon 16: „Pripravljenost anketirancev za plačevanje Fundaciji po 2,00 € ali več na mesec“ glede na izobrazbeno sestavo (Anketa o ... 2010; N = 275).

Iz odgovorov na izbrana tri vprašanja lahko razberemo, da ljudje načeloma večinoma podpirajo varovanje okolja, še zlasti deklarativno, saj je to tudi družbeno zaželeno. Ko pa se soočajo z omejitvami, ki bi posegle v njihov način življenja v obliki omejevanja njihovih aktivnosti ali povečanja stroškov, ta vnetost hitro popušča. In vedno bolj ko se bližamo dejanjem, ki bi jih lahko opredelili kot okoljsko aktivna, tem manj ljudi je dejansko pripravljenih varovati okolje. Verjetno bi lahko do četrtno prebivalcev Ljubljane in okolice tudi opredelili kot osebe, ki so naklonjene varovanju okolja in je zanje to vrednota, za katero so pripravljeni tudi sami vsaj nekaj narediti. Prazaprov gre za podobne rezultate kot leta 2004 (Smrekar 2006) ikn ne moremo govoriti o bistvenem preskoku okoljske zavesti v zadnjih petih letih.

Grafikon 17: Gibanje deležev odgovorov na vprašanja o smiselnosti skrbi za okolje, plačevanju višjih cen in plačevanju Fundaciji za zdravo pitno vodo po izobrazbenih skupinah (Anketa o ... 2010; N = 408).

Rezultati anketiranja kažejo, da je stopnja izobrazbe zelo pomembna pri obnašanju ljudi do okoljskih problemov. Pregled odgovorov nam pokaže, da okolju prijazneje razmišljajo bolj izobraženi.

Glede na očitno prepričljivo postavljeno vprašanje o Fundaciji bi lahko ovrgli v javnosti prisotne teze, da bolj izobraženi tudi pri bolj zapletenih vprašanjih bistveno bolj ponujajo družbeno zaželeno odgovore. Pri prej omenjenem vprašanju so se namreč anketiranci množično ustrašili, da bi na podlagi pričujoče raziskave Fundacija zaživela in bi bilo torej tudi od njihovih odgovorov odvisno, koliko bodo dejansko morali prispevati v sklad za reševanje najbolj perečih obremenjevalcev podtalnice v njihovem okolju.

Izkazalo se je, da se poklicno izobražena populacija najmanj zaveda pomembnosti varovanja vodnega vira, kar smo ugotovili že pri terenskem anketiranju, saj so anketarji najbolj negodovali prav zaradi njihovega včasih neprimerne odnosa tako do njih kot do okoljske problematike na splošno. Zato ne preseneča njihova nenaklonjenost aktivnemu sodelovanju pri reševanju okoljskih problemov. Deloma si to lahko razlagamo s pomanjkanjem teh vsebin v učnih programih in sploh krčenjem ur za družboslovne predmete. Osnovnošolsko in manj izobraženi anketiranci prav tako niso pokazali velikega navdušenja nad varovanjem okolja. Srednješolsko izobražena populacija pa se že povsem drugače odziva na tovrstne probleme, še za precejšnjo stopnjo okolju prijaznejši pa je visokošolsko izobražen kader.

Vsa predstavljena in še druga prizadevanja morajo voditi k jasno zastavljenemu cilju, zaščiti vodnih virov. Vse strožja zakonodaja in kljub številnim pomanjkljivostim tudi boljši inšpekcijski nadzor vse bolj pritiskata na uporabnike prostora, da zaščitijo ne le vodo, temveč okolje kot celoto. Vendar bo vse to rodilo sadove le ob ustreznem informiranju in izobraževanju celotne populacije, ne le v Ljubljani in okolici, temveč v vsej Sloveniji. Torej moramo stalno izobraževati vse skupine prebivalcev (starostne, izobrazbene, poklicne, krajevno opredeljene), ne samo zaradi ohranitve vodnih virov, ampak okolja kot celote.

5 SEZNAM VIROV IN LITERATURE

Anketa o rabi vode kot naravnega vira. Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Ljubljana, 2004.

Anketa o okoljski zavesti. Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Ljubljana, 2010.

Bajt, A., Štiblar, F. 2002: Statistika za družboslovce. Ljubljana.

Blejec, M. 1976: Statistične metode za ekonomiste. Ljubljana.

Cifrić, I. 1989: Socialna ekologija. Prilozi zasnivanja discipline. Zagreb.

Gantar, P. 1993: Stališča anketirancev do izgradnje skladišča NSRO v Sloveniji. Ekološke sondaže. Dokumenti SJM. Ljubljana.

Harej, N. 2002: Udeležba javnosti pri sprejemanju odločitev na področju reševanja okoljskih vprašanj. Diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani. Ljubljana.

ISSP 2000, Environment 2002. ZA Study 3440. Koeln, 2003.

Jamnik, B., Kus, J., Žitnik, M. 2005: Letno poročilo o skladnosti pitne vode na sistemih za oskrbo s pitno vodo Javnega podjetja Vodovod-Kanalizacija v letu 2004. Ljubljana.

Kalton, G., Vehovar, V. 2001: Vzorčenje v anketah. Ljubljana.

Kirn, A. 2003: Ekološka/okoljska zavest Slovencev na pragu tretjega tisočletja. Teorija in praksa 40, 1. Ljubljana.

Malnar, B. 2002: Ekološke orientacije – trajne vrednote ali prehodni preplah?. Družboslovne razprave 18, 39. Ljubljana.

McEvoy, J. 1972: The American Concern with Environment. Social Behavior Nature Resources and Environment. New York.

Mlinar, Z. 1989: Razvojne težnje: pluralizem in povezovanje z razvitim svetom. Slovenski utrip, Slovensko javno mnenje 88–89. Ljubljana.

Panel – zima 2010. Ljubljana, 2011.

Pličanič, S. 2002: Sodelovanje javnosti pri sprejemanju odločitev javne oblasti, povezanih z okoljem. Aarhuška konvencija v Sloveniji: strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah. Ljubljana.

Schuman, H., Presser, S. 1996: Questions and Answers in Attitude Surveys. London.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana, 1995.

Smrekar, A. 2006: Zavest ljudi o pitni vodi. Geografija Slovenije 12. Ljubljana.

Smrekar, A., Kladnik, D. 2002: Kmetijstvo na vodovarstvenih območjih s poudarkom na popisu gnojišč in gnojnih jam. Ljubljana.

Smrekar, A., Kladnik, D. 2004: Popis vodnjakov in vrtin v zasebni lasti na območju vodnih virov Mestne občine Ljubljana. Ljubljana.

Smrekar, A., Breg, M., Fridl, J., Kladnik, D., Urbanc, M., Bračič-Železnik, B., Jamnik, B., Grilc, V., Husić, M., Kušar, S. 2005: Izdelava katastra in predloga prednostne sanacije odlagališč odpadkov vodozbirnega območja črpališča Jarški prod. Ljubljana.

Špes, M. 1994: Degradacija okolja kot dejavnik diferenciacije urbane pokrajine (na izbranih slovenskih primerih). Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani. Ljubljana.

Toš, N. 1988: Metode družboslovnega raziskovanja. Ljubljana.

Toš, N. (ur.) 1999: Vrednote v prehodu II. – Slovensko javno mnenje 1990–1998. Ljubljana.

Toš, N. 2004: Slovenska družba in vrednote v prehodu – Projekt SJM 1968–2004. Vrednote v prehodu III., Slovensko javno mnenje 1999–2004. Ljubljana.

Uredba o vodovarstvenem območju za vodno telo vodonosnika Ljubljanskega polja. Uradni list Republike Slovenije, 126/2004. Ljubljana.

Uredba o vodovarstvenem območju za vodno telo vodonosnika Ljubljanskega barja in okolice Ljubljane. Uradni list Republike Slovenije, 115/2007. Ljubljana.

